دەزگای رۆشنبیریی جەمال عیرفان

نێوەندی توێژینەوەی شانۆی کولتوریی

ناوی کتێب: شانۆی فێمێنیستی
نووسینی:نیهاد جامی
بابەت: وتاری شانۆیی
دیزاین: ئارام عەلی
تیراژ:
نرخ:
چاپی یەکەم: دەزگای جەمال عیرفان، ساڵی ٢٠١٤
کوردستان – سلێمانی

دەسپێك

شانۆی فێمێنیستی چیە؟ کەی سەریهەڵدا؟ میتۆدێکی تایبەتە یاخود ڕێڕەوێکی سۆسیۆلۆژیە بۆ شوناسی ژنبوون؟ پەیوەندیی نێوان فێمێنیزم وەک فەلسەفەو شانۆ وەک هونەر لەچ ئاستێکدا شانۆی فێمێنیستی کۆیدەکاتەوە؟

ئەو دەمەی ڕووبەرووی ئەو پرسیارانە دەبینەوە پێویستمان بەوە دەبێت تەواوی ئەو گومانانەمان بەپرسیار بگۆڕین، پرسیاریش بەتەنیا پرۆسەیەک نیە بۆ ڕزگارکردنمان لە گوناهێک، گوناهی شانۆیەک کە شانۆی پیاوە.. شانۆیەک دەمانەوێ ژنی تیا بکەینە کۆیلەو سەرەنجام خۆشمان نەکەین بە بەر پرسیاری ئەو دۆخە، دۆخێک کە تراژیدیای شانۆ نیە، بەڵکو تراژیدیای عەقڵی پیاوەتیە لەنەستی منی شانۆکاردا، ئەو منە پەیوەست نیە بە خودێکی

دەست نیشانکراوی شارێک یا گروپێکەوە، بەڵکو خودێکی کولتوری ناو پێکهاتەی گوتاری شانۆی ئێمەیە.
گەڕانەوە بۆ مێژووی سەرهەڵدانی شانۆی فێمێنیستی پڕۆسەی ئینتیماکردنەوەیە بۆ یادەوەری شانۆ.. بەرەو لای کارەکتەرە گریکیەکان، لێرەدا دەتوانین ئەنتیگۆنا بە یەکەم فێمێنیستی ناو شانۆ بزانین، هەڵبەت جگە لەو ژنی تر هەبووە لەناو شانۆگەریە گریکیەکان، بەڵام دەست نیشان کردنی ئەنتیگۆنا دەگەڕێتەوە بۆ ئەو یاخی بوون وهەڵسانەوەیە کە بەدژی پیاو دەوەستێتەوە کە جۆرێکە لە سەرکێشی بۆ خوڵقاندنەوەی هێز ئەوە تەواو جیاوازە لەکارەکتەرەکانی تری ژن لەو شانۆیە، بەواتای ئەنتیگۆنا ژنێکە نایەوێ شوناسی شەرەف بگەڕێنێتەوە، بەڵکو بەدژی هەموو شوناسێک دەوەستێتەوە، چونکە دەزانێ ئەوەی هەیە چەمکی مرۆڤبوون پیاو لاقەی کردووە، لێرەدا جیاوازی ئەو کارەکتەرە لەگەل ژنەکانی تری گریکی دەبینین، ئەو نایەت وەک فیدرای تێکستی (هیبۆلیتن) بکات تەواوی چارەسەریەکان لەخۆکوشتنی خۆی ببینێتەوە، هەلبەت زۆربەی ئەو تێکستانەی وابەستەی کێشەی ژنە لەشانۆی گریکی زۆرجار پەیوەستە بە مەسەلەی سێکس وشوناسی شەرەف، بۆیە ژنەکان خۆیان دەکەن بە قوربانی هەرچەندە وەک کارەکتەری سەرەکی ناو شانۆگەریەکان دەیانبینین، بەلام دواجار ئەوان دەستبەرداری ژنبوونی خۆیان دەبن بەتایبەت لەتێکستەکانی یۆرپیدس کە بەلای ڕەخنەگر تۆسۆن هەرسێ تێکستی (هیبۆلیتن، ئاگا مەمنون، ئۆرێست) بەو تێکستانە دادەنرێن کە "وزەی سێکسی مێیەتی بەمەترسی دەبینرێت نەک بەتەنیا لەسەر ئابرووی

خێزانی گریکی، بەڵکو لەسەر ئاسایشی دەوڵەت وتەواوی بوونی کۆمەڵایەتی، لەبەر ئەوە دەبێ ملکەچی ئەو ووزەیە بکرێت ووەک بەشێک لە سیستمی نێرایەتی سرووشتی ڕێبکخرێتەوە" (1)

لەم ڕوانگەیەوە ئێمە دەتوانین سەرەتای لەدایکبوونی ژن لەشانۆ بدۆزینەوە، بەڵام ئەمە شانۆی فێمێنیستی نیە، بەڵکو ئامادەبوونی ژنە بەبێ ئیشکردنی تیۆریی، ئەوە تەنیا وەک بنەمای سەرهەڵدانیەتی لەتێکستە کلاسیکیەکاندا کە ئەنتیگۆنا وەک یەکەم فێمێنیست ئەناسین، هەڵبەت ئەو ناسینە بۆتە هۆی ئەوەی فەیلەسوفێکی وەکو نیتچە بێزار بکات "چونکە پێی وایە کارەکتەرەکانی(ئەلیکتراوئەنتیگۆنا) ئەو ژنانەن تەنها لەئەدەبدا قەبووڵ دەکرێن, لە واقیعدا کەس ئەو کەسایەتیانەی قەبووڵ نیە, چونکە بەلایەوە ژنان زیاتر بەلای لەزەتدا دەچن وناپاکی لە ژیانی هاوسەریتی دەکەن, بۆ خۆ بەدوور گرتنیشیان دەبێ سکیان پڕبێت ومناڵیان ببێت, لەدەرەوەی پرۆسەی مناڵ بوون ژن بەکەسانی دڵ ڕەق وقێزەون دەبینێت" (2)

ئەگەر بنەمایەکی ئەم شانۆیە لەناو تێکستە کلاسیکیەکانەوە بوونی هەبوو بێت، بەڵام شانۆیەکی فێمێنیستی نەبووە، هێندەی کارەکتەری ژن بەدژی ئەو ستەمەی ناو ژیار وەستاوەتەوە، بەواتای ژن لەناو شانۆی پیاودا ویستویەتی دەنگی هەبێت، بەپێی قۆناغ وسەردەمەکان ژن دەبێتە ئەو کارەکتەرەی بەشێوەی جیاواز دەیناسین لەلای سترێندبێری ژن ئەو مرۆڤە خۆپەرستەیە کە نەک بەدژی ڕەگەزی بەرامبەر کار دەکات، بەڵکو زۆر جار لەدژی ڕەگەزەکەی خۆشیدا دەردەکەوێت، ئەوە هیچ پەیوەندیی بە شانۆی فێمێنیستیەوە نیە هێندەی ڕاڤەیەکی

دەروونیشکاریانەی ستریێندبێریە بۆ ژن، بەڵام لەپاڵ ئەوە لەلای ئەپسن ئێمە ڕووبەرووی حالەتێکی یاخی بوون دەبینەوە کە نورا لە ماڵی بووکە شووشە بەسەر هیلمەری مێردی یاخی دەبێت، چونکە نایەوێ چیتر شوناسی لەناو ماڵ شوناسی مرۆڤێکی کۆیلە بێت کە وەک بووکە شووشە سەیر بکرێت، هاتنە دەرەوەی نورا لە ماڵ سەرەتایەکە بۆ ئازادبوون، چونکە ئەو لەنێوان ماڵی باوان و ماڵی مێرد بەتەنیا زیندانەکانی گۆڕیووە نەک سیستمی ژیان.

ژنەکانی شکسپیر هەریەکەیان بەشێوەیەک ڕەفتار دەکەن، بەڵام ئەوان زۆرجار بوونەتە قوربانی خۆشەویستی وپلانەکانی پیاو کە لەبنەرەتدا دەبێتەوە کوشتنی خەون وزیندەگی ژن وەک مەرگی دەزدەمونە بەدەستی ئۆتێللۆی خۆشەویستی کە لەبنەرەتدا پلانێکی یاگۆیەو دەستەسڕێک دەکرێتە بیانوو، مەرگی جۆلێت لە ڕۆمیۆو جۆلێت و شێتبوونی ئۆڤیلیاو بوونە قوربانی لە هاملێت دیارترین نموونەی ئەو حالەتەیە، ئەگەرچی لیدی ماکبێس تەواو جیاوازە.

ئێمە لەبەرامبەر ئەو کارەکتەرە خەونی ژنانە بۆ وەدەسکەوتنی دنیا دەبینین لێرەوە دەتوانین لیدی جیا بکەینەوە نەک بەتەنیا لەژنەکانی شکسپیر، بەڵکو لەژنەکانی تری کلاسیکی و تێکستە مۆدێرنەکانیش، چونکە ئەو دەنگی ژنێک نیە لە شانۆدا، بەڵکو دەنگێکی ژنانەیە بۆ تۆڵەکردنەوەی ئەنتیگۆناو جۆکاستاو ئۆڤیلیاو دەزدەمونە و ئەوانیتر.

ئەگەر لەناو تێکستەکانەوە ئەو ژنانە بەدی بکەین کە دەنگی ئەوان دەنگێکە بۆ خەونی ڕەگەزی، بەلام ئەو خەونە نەبۆتە

هۆی ئەوەی شانۆیەکی تایبەت بەخۆی بنیات بنێت کە ببیێت بە شانۆیەکی فیمێنیستی.

تا حەفتاکانی سەدەی بیستەم شانۆیەکمان نیە تایبەت بێت بە ژنەوە ئەگەرچی زۆرجار تێکستەکان ژنەکان دەکەن بە تەوەری شانۆگەریەکانیان، بەڵام تا ئەو شوێنەی نابێتە دەنگێک بۆ شانۆیەکی تایبەت بەواتای نەبۆتە شانۆیەک هەڵگری خەونی ڕەگەزی بێت، بوونی کارگەکان و ژنانی کرێکار لەلایەک و لەلایەکیتر ئامادەبوونی گوتاری مارکسیانە لەناو چینی کارگەر هۆکارێک بووە بۆ بیرکردنەوە لە شانۆیەک کە ڕەنگدانەوەی ئەو دۆخە بێت.

بۆیە حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو بەریتانیا ئەو وولاتەیە کە ئەو شانۆیە یەکەم بنەما تایبەتیەکانی خۆی تیایدا دروست بکات بۆ شانۆیەکی فیمێنیستی کە گوزارشت لە پێداویستیەکان ومافەکانی ژن بگرێتە خۆی لەڕووی یەکسان بوونی بەرامبەر بە پیاوو ڕزگاربوون لەتوندوتیژی سێکسی وپاراستنی مافەکانی وەک مرۆڤ گروپی تایبەتی شانۆییش دروست دەکرێت تەنانەت شانۆگەریەکانی شکسپیریش لەدیدی فیمێنیستیەوە سەر لەنوێ نمایش دەکرێتەوە.

دیارترین ئەو تیپانەی لەسەرەتای دامەزراندنی ئەو شانۆیە دەرکەوتن وتوانیان کاریگەری تایبەتی خۆشیان لەسەر شانۆی فیمێنیستی دەست نیشان بکەن (تیپی مۆنستراس ڕیگمێنت) کە بە بەشی سەربازی دڕندە دەرکەوتوون, دەرهێنەری نمایشەکانیشیان رۆبرتا سکلارە, لەڕێگەی کارەکانیانەوە هەوڵیداوە "شانۆی ژن شوناسی خۆی درووست بکات لەڕێگەی

گەڕانەوە بۆ داڕشتنەوەی پەیوەندیی سوونەتی نێوان ئەکتەرو بینەر، بەو پێیەی کرداری شانۆیی بریتیە لەکۆمەڵە قۆناغێکی تەواو بۆ وورووژاندنی ئاگایی ڕوویەکی ئەو پەیوەندیە" (3)

دواتر شانۆی ئینگلیزی دەرهێنەرێکیتری فیمێنیستی بەخۆیەوە بینی کە دەیویست لەڕوانگەی کولتوریی ئینگلیزیەوە کێشەی ژن بخاتە ناو شانۆوە ئەویش (جێلیان هانە) بوو, هەر لە ڕوانگەی ئەم دیدە کولتوریەوە ئیتالیا شانۆنووسێکی تیا هاتە بوون کە (داشیا مارینی) بوو, تێکستێکی نووسی و لەلایان تیپی مۆنستراس ڕیگمێنت نمایشکرا, تێکستی نمایشەکە بریتیە لەگفتوگۆی سۆزانیەک لەتەک کڕیارێکی لەشی، ئەو گفتوگۆیە لەدەرەوەی تێکستی نووسراویش جۆرێک لە ئیرتیجال دەخوڵقێنێت, واتە نووسەرو دەرهێنەرو ئەکتەرەکان بەشداری لە بنیاتنانی نمایش ونووسینەوەی تێکست دەکەن, لەم نمایشەدا "شانۆ نابێ بە شانۆیەکی ڕوونکردنەوەیی وەک چۆن ناشبێت بە شانۆیەک بۆ وورووژاندنی ئاگایی, بەڵکو هەوڵێکە بۆ گەڕانەوەی پێناسی پەیوەندیی نێوان شانۆو ناشانۆ بە شێوەیەکی نوێ, شێوەیەک هاوڕا بێت لەگەڵ ئەزموونی ژیانی پارچەکراو کە ژن ناسیویەتی, ئەوەش لەبڕی ئەزموونی بەردەوامی ڕیب□ازی تاکایەتی وەک پیاو ناسیویەتی" (4)

بەواتای ئەو شانۆیە لەگەڵ سەرهەڵدانی ستراتیژەکەی بەڕوونی دەردەکەوێت ئەویش خولْقاندنی سیستمێکی تازەی ژیانە، بەڵام با ئەوەمان بیر نەچێت وەک هەمیشە ڕەخنەگران ئاماژەی بۆ دەکەن کە شانۆی فیمێنیستی لەشانۆی ژن جیاوازە، هەندێکجار ئەو دوانە بەیەک شێواز ناویان دەبردرێت، بەڵام بەلای

ڕەخنەگرانی شانۆی فیمێنیستی و تیۆریستەکانی ئەو بوارە ئەوە هەڵەی تێگەیشتنی ئەوانەیە کە بەیەک ناو ئاماژەی بۆ دەکەن.

ئەم دوو شانۆیە هەردووکیان ژن تیایدا دەردەکەون، بەڵام تەنیا لە ڕووکەشدا شانۆیەکی لەیەکچوون دەنا دوو شانۆی جیاوازن، شانۆی ژن شانۆیەکە ژن تیایدا ئامادەبوونێکی پتەوی هەیە لەڕووی هونەریەوە، هەرچی شانۆی فیمێنیستیە شانۆیەکە سەرباری ئامادەبوونی ژن وەک کائینێکی شانۆیی ئامادەبوونێکی فیکری قووڵیشی لەپشتەوەیە بۆ داکۆکیکردنی ڕەگەزی.

هەندێک لە ڕەخنەگران ئەو شانۆیەی تەواوی کارمەندەکانیشی ژنە ئەو شانۆیەش بە شانۆی فیمێنیستی نازانن، بەڵکو زۆرجار ناوی دەبەن بە شانۆی ژن نەک شانۆیەکی فیمێنیستی "چالاکی شانۆییە تیپێکی شانۆیی پێی هەڵدەستێت کە ژنان بەڕێوەی دەبەن، تەنانەت تاوەکو پێکهاتەو بینەرەکانیشی تێکەڵەیەک بێت لەهەردوو ڕەگەز, کەبەسەر بەرهەمهێنانی نمایشەکانیش ئەوانە زاڵ بووبن بەسەریدا کە ژنانی نووسەرو دەرهێنەر پیشەکار بن" (5)

هەرچی شانۆی فیمێنیستیە بەوە لەو جۆرە شانۆیەی ژن جیا دەکەنەوە کە شانۆی فیمێنیستی بەدژی ئەو گوتارە نێرایەتیە دەوەستێتەوە وبونیادە سۆسیۆلۆژیەکانی ئەو شانۆیە سەراوژێر دەکات لەپێناو بنیاتنانی شانۆیەک کە زادەی عەقڵ ومەعریفەی ژن بێت لەهەردوو ئاستی شانۆیی وفیکرییەوە.

لەم ڕوانگەیەوە ئەوە دەخەینە ڕووکە شانۆی فیمێنیستی شانۆیەکە لەپێناو گەڕانەوەی شوناسی مرۆڤبوونی ژن، بەڵام ئەو دەمەی ژن لە شانۆکەیدا گرفتی لەم شوناسەو ئامادەبوونی

وەک خودێکی مرۆیی نیە دەشێت ئەوە بە شانۆی ژن ناوبەرین شانۆیەک کە لە شانۆی فێمێنیستی جیای بکەینەوە، دیارترین نمونەش شانۆی ڕۆژی ئاریانا مینۆشکین شانۆیەکی بەرهەمی عەقڵی ژنە، بەڵام شانۆیەکی فێمێنیستی نیە، کەچی شانۆگەری (ماڵی بەرنادا ئەلبا) ی لۆرکا تێکستێکە بۆ شانۆیەکی فێمێنیستی، ئەم شانۆیە شوناسی ژنبوون وەک ڕێڕەوێکی سۆسیۆلۆژی دەبینێت چونکە کولتورو زمان دوو چەمکی سەرەکی ئەو شوناسەن، کە بەشداری لە خولقاندنی پەیوەندیی فەلسەفی شانۆیەک دەکەن کە لەبنەرەتدا چەندە ئینتیما بۆ تیۆرە شانۆییەکان دەکات بەهەمان شێوەش بەرەو سەرچاوە سەرەکیەکانی فێمێنیستی دەگەڕێتەوە، ئەو پاڵپشتیە فیکریە بۆ تێکستی فەلسەفی وای لێ دەکات چارەسەری بۆ شوناس لەڕوانگەی سیمیۆن دی بۆفوارو جۆلیا کریستیفاو هیلیلن سیکسۆس و لۆرا کیپنزو فێمێنیستەکانی تر جۆرێک لە جیاوازی بینێتە بوون، بەواتای شانۆی فێمێنستی شانۆیەکی هەڵگری گوتاری جیاوازیە، جیاوازی لەو دیدەی کە پرسیار بێنێت و مەعریفە ڕووبەرووی گومان بکاتەوە.

شانۆی فێمێنیستی و کولتورە جیاوازەکان

شانۆی فێمێنیستی دیدێکی تاکڕەهەند نیە بۆ نمایشی شانۆیی، بەڵکو شانۆیەکە کولتور تیایدا جێمۆرکی خۆی لەسەر نمایش بەجێ دێڵێت، ئەو دیدە کولتوریە بۆ ئەو شانۆیە هەر لەسەرەتای سەرهەڵدانیەوە ئامادەبوونی هەبووە، ئامادەبوونێک بۆ فێمێنیستانی شانۆ توانیان لەڕوانگەی کولتورەوە نهێنی ئەو پەیوەندیە سۆسیۆلۆژیەی نێوان ژن وشانۆی تیا کەشف بکەن.

ئەوەش وای کرد کولتورە جیاوازەکان ڕوانین ودیدی جیاواز بۆ شانۆی فێمێنیستی بخەنە ڕوو، ئەو جیاوازبوونە کولتوریەش بەرەنجامی ئیشکردنەوەی سۆسیۆلۆژیانەیە لەسەر ئامادەبوونی شانۆکار لەو کولتورەدا، کە یادەوەری کولتوری ئەو لە (منی شانۆکار) دەیگۆڕێت بۆ (خودێکی کولتوریی) بەواتای ئەو شانۆکارێکی کولتورییە، چونکە جەستەی ئەو هەڵگری ئەو کولتورەیە کە ئیشی تیا دەکات، ئەوەش وادەکات کولتور بکات بە زەمینەی ئیشکردنەوەی لەشانۆدا، لێرەوە شانۆ وەک هونەرو ژن وەک کائینێکی کۆمەڵایەتی ستراتیژی شانۆکە دەخاتە ڕوو بەوەی شانۆیەکی سۆسیۆلۆژیە.

بۆیە ئەو دەمەی لەسەر شانۆی فێمێنیستی بدوێین، ئەگەر خاوەنی وێنەیەکی ڕەها نەبووین بۆ ئەو شانۆیە ئەوە نەنگی ئەو شانۆیە نیە بەقەد ئەوەی پەیوەستە بەو فرە ڕەهەندیە کولتوریەی ئەو شانۆیە ئامێزی بۆ کردۆتەوە، بۆیە شانۆی فێمێنیستی هەر شوێنێک سەرباری ستراتیژی تیۆرە فەلسەفیەکە، بەلام ئیشکردنەوەو دەربڕین وگرفت وکێشەکانی بەرەنجامی کێشە کولتوریەکانیەتی کە ڕەگ و ڕیشە کولتوریەکانیشی لەڕۆحی کۆمەڵگاکەیەوە سەری هەڵداوە، لێرەدا ئەگەر نموونە بە شانۆگەری (خشکسالی ودروغ) ی نووسەرو دەرهێنەری ئێرانی محەمەد یەعقوبی بێنینەوە، دەبینین لەڕووی بابەتەوە ئەم نمایشە بابەتێکی تازە ناخاتە ڕوو، بەوەی پیاوێک لە ژنی یەکەمی جیا دەبێتەوەو ژنی دووەم دێنێت، بەڵام ژنی یەکەمی هەر هۆگری پیاوەکەیەتی و پەیوەندیی پێوە دەکات و دەیەوێ بیبینێت ئەو بینینە ژنی دووەم هەراسان دەکات بە ئاستی ئەوەی ئیرەیی

ڕەگەزی لەگەڵ مێردەکەی مەحکومیان دەکات بە وابەستەبوونی یادەوەری، ئەو یادەوەریە گرنگی نمایشەکە دەخاتە ڕوو دەنا بابەتەکە ئەو گرنگیەی نابێت، بەڵام یادەوەری لەڕێگەی تەکنیکی گەڕانەوەی زەمەنی وادەکات گرنگی تایبەتمەند بەم نمایشە ببەخشێت.

یادەوەریەک دەرهێنەر لەڕێگەی بەشداریکردنی زەمەنی لەنێوان ئێستا (ژنی دووەم) و ڕابردوو (ژنی یەکەم) دیمەنەکان بەدوای یەکدا دێنێت، سەرەنجام بۆ کۆکردنەوەی هەردوو زەمەنەکە هەردوو ژنەکە لەگەڵ هاوسەرەکەیان و برای ژنی دووەم لەماڵەوە بەدیار سەیرکردنی تەلەفزیۆن وباسکردنەوەی کێشەکانیان دیمەنەکان دەگێڕنەوە کە لە بنەڕەتدا ئێمەی بینەریان کردووە بە تەلەفزیۆنەکە، بەڵام ئەوەی ئەوان باسی دەکەن چیرۆکەکانی لەلای ئێمە نیە، بەڵکو ژیانی خۆیانە، ئەو بینینەی ئێمە بەخۆیان و ئاوێتە زەمەنیەی نێوان ژنەکان وای کردووە ئەو ڕوانینە فێمێنیستیە بەرەنجامی کولتوری ئێرانی و ئاینی زەردەشتی و ئەو ئاکارە ئیسلامیە بێت کە کۆمەڵگای ئێرانی لەنێوان یادەوەری ئەو وەک مرۆڤی زەردەشتی و ئێستای وەک ئیسلام بەیەکدا بچن، ئەگەر ئەم نمایشە بۆ بینەری کولتورێکی غەیرە ئێرانی پرسیاری تر بگرێتە خۆی، ئەو دیدە فێمێنیستیە لاواز سەیر بکەین، بەڵام ئەوە بەرەنجامی ئەو کولتورەیە شانۆکەی بەو ئاستە بەرهەم دێنێت.

بۆیە بەجیا لەو فۆڕمە ئێرانیە کە دەشێت نموونەیەکی ڕۆشنی هەوڵ وتەقەڵلاکانی شانۆی فێمێنیستی ئەو کولتورە بێت، ئێمە هەوڵ ئەدەین لەڕوانگەی سێ کولتوری جیاوازیترەوە لەسەر

شانۆی فیمێنیستی بووەستین ئەوانیش سێ کولتوری جیاوازو نامۆ بەیەکتر کە سویدی و هیندی و عەرەبین، کە هەر یەک لەو دیدگا شانۆییانە جیاوازی کولتوریی تایبەتمەندی گرتۆتە خۆی، ئەو جیاوازە کولتوریانە بوونە بە خەسڵەتی تایبەتمەندی شانۆی فیمێنیستی کولتورە جیاوازەکان.

شانۆی فیمێنیستی سویدی

دەرکەوتنی شانۆی فیمێنیستی سویدی دوو هۆکاری گرنگی لەپشتەوە وەستاوە یەکێکیان ئەو گەشەسەندنە کولتوریەی ئەو کۆمەڵگاییە کە بانگەشەی بۆ یەکسانبوونی ڕەگەزی دەکرد، نەک تەنها لەڕووی یەکسانبوونی مافەکانیان بەڵکو لابردنی ئەو هەموو زەبروزەنگ وتوندوتیژیەی کەلەسەر ژن بوو، ئەوەش هۆکارێک بوو بۆ ئەوەی وابکات بیر لە شانۆیەک بکرێتەوە کە تەواوی بەرهەمهێنەرانی بریتی بن لە ژنان، واتە شانۆی ژن بێت، بەر لەوەی بڕوات بەرەو شانۆیەکی فیمێنیستی، بەڵام ئەو هۆکارەیتر کە گرنگی تایبەتی خۆی هەبوو ئەو ڕەخنانەی سترێندبێری بوو لەشانۆی سویدی کە وێنەیەکی خراپی بۆ ژن خستبووە ڕوو، بەتایبەت لە تێکستەکانی (کەڵک، سۆناتای تارمایی، خاتوو ژۆلیا) بۆ گۆڕینی ئەو وێنەیەی سترێندبێری بۆ ژنی سویدی وێنەی کێشابوو، بیرکردنەوە لە شانۆیەکی فیمێنیستی کە هەڵگری خەونی ژن بێت، دەبێتە خولیای ژنانی شانۆکاری سویدی، بۆیە ئەو شانۆیە هەر زوو لە شانۆی ژنەوە دەپەڕێتەوە بۆ شانۆی فیمێنیستی، چونکە شانۆیەکە خاوەنی پڕۆژەیەکی ڕەخنەییە، ڕەخنەگرتنە لە عەقڵیەتی ئەو کولتورەی هەناوی کۆمەڵگا کە

پیاو بۆ ژن وێنای کردووە.
ئەوەش وایکرد خێرا نووسەرو دەرهێنەری ژن دەربکەوێت، بەپێی ئارگۆمێنتە مێژووییەکان سەرەتای ئەو هەوڵانە لەحەفتاکان بۆ شانۆگەری (کچانی مەسیح) دەگەڕێتەوە، تێکستی شانۆگەریەکە لەلایان ژنە نووسەر مارگریتا کاربی نووسراوەو لەلایان ژنە دەرهێنەر سۆزانە ئۆستن بۆ شانۆ دەرهێنراوە، هەڵبەت ئەم شانۆگەریە ئەگەر نەچێتە ناو شانۆی فێمێنیستی، بەڵام لەهەوڵە بەراییەکانی شانۆی ژنی سویدیە.
بەپێی ئەو گەشەسەندنە کولتوریە ئەو شانۆیەش گەشەی ئەکرد، باخ وشوێنی حەوانەوەی نوێ بەشێک بوون لەو گەشە سەندنە کولتوریە.. شانۆی ژنەکانیش دەیویست لەگەل ئەو گەشە سەندنانە بێتە ناو ژیانی ڕۆژانەوە، بۆیە بەریەککەوتنی ئەکتەرەکان لەگەڵ بینەر پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆ بوو کە دەیالۆگی لەنێوان ئەو دووانە دەخولقاند، ئەوەش مانای وانەبوو کە شانۆیەکە تەنیا گرفتی ژیانی رۆژانە بێت، بەڵکو زۆرجار لەڕێگەی زمانی جەستەو ئاماژەوە کارەکان خراونەتە ڕوو، یاخود بەرەو تێکستەکانی شانۆی گریکی گەڕاونەتەوە، لەوانە شانۆگەری (لیستراتا) ی ئەریستۆفانیس لە دەرهێنانی جۆدیت هۆلاندەر.
وێنەی ژنی سویدی لەنمایشەکانی ژنانی شانۆکاردا بەرەنجامی کولتوری ئەو کۆمەڵگاییە، بۆیە ئەو دەمانەی بەرەو ناو تێکستە کلاسیکیەکانیش دەگەڕێنەوە، داڕشتنەوەو چارەسەرکردنەکان بە ئێستاکردنی کۆمەڵگایە، بۆیە بەو گەشەسەندنەی شانۆی فێمێنیستی سویدی وای لێهاتووە شانۆیەک نەبێت تایبەت بۆ

تویژێکی دیاریکراو هێندەی شانۆیەکە گوتارە شانۆییەکەی سویدیش دەخاتە ژێر هەرەشەیەی خۆیەوە بەوەی هەندێک ئاماژەی ئەوە دەکەن تێکستە شانۆییەکانی تیریزا ئیلینا لەئاستی تێکستە شانۆییەکانی لاش نۆریندایە.
هەڵبەت ئەوەش بەرەنجامی ئەو کولتورەیە کە بۆ لابردنی زەبروزەنگ نەهاتووە ڕەگەزەکان لەیەکتری جیا بکاتەوە، بەڵکو ڕەگەزەکان لە پەیوەندیەکی کۆمەڵایەتی ئەو کۆمەڵگایە بەرەو پڕۆژەی هاوبەشی ڕەگەزەکان ڕۆیشتووە، ئەوەش وای کردووە ژنێکی وەکو ئۆسا کالمەر کە بووە بە یەکێک لە دەرهێنەرە ناسراوەکانی شانۆی فێمێنیستی بەتەنیا لەتەک ژندا کاری نەکردووە، بەڵکو ئەو وەک یاریدەدەری دەرهێنەری ناسراو ئینگمار بێرگمان کاری کردووە، کە بێرگمان بەر لەوەی ڕوو بکاتە سینەما یەکێک بووە لەدەرهێنەرە دیارەکانی شانۆو زۆرجاریش ئیشی لەتێکستەکانی سترێندبێری کردووە، هەڵبەت ئەو گەشەسەندنە بەتەنیا بەرەنجامی تێکەڵبوونی کارکردن نەبووە لەتەک ڕەگەزی بەرامبەر، بەڵکو ئیشکردنەوە بوو لەتەک کولتورەکانیتریشدا بەتایبەت ئەو پەناهەندانەی هەر لە منداڵیەوە تێکەڵی کولتوری سویدی بوونە لەوانە نوسەرو دەرهێنەر فرناز ئەربابی کە لەتەمەنی سێ ساڵیەوە لەگەڵ خانەوادەکەی ئێران بەجێ دێلن ڕوو دەکەنە سوید و دەبێتە یەکێک لەناوەکانی ئەم شانۆیە "تەواوی کارەکانی لەنێوەندە ڕۆشنبیرییەکە وشانۆی سویدی سەرکەوتنی وەدەست هێناوە، شانۆگەری (پەلاماردان یاخود قەڵاچۆکردن) ی بۆ تیپی شانۆی شاری ستۆکهۆڵم ڕەزامەندی ڕەخنەگران وبینەرانی سویدی وەدەست هێنا" (6)

ئەو خانمە بە ڕەگەز ئێرانیە کێشەی پەناهەندەیی و گرفتەکانی ژن لە کۆمەڵگای دووەمدا بۆتە خەمی ژنانەی و ئاوێتەی شانۆکەی بووە.
هەروەها یەکێک لەو ژنانەی تر کە لە شانۆی فێمێنیستی سویدی ئاماژە بۆ ڕۆڵی دیاریبکرێت نووسەرو ئەکتەر نیستی ستێرکە کە بە ڕەگەز کوردەو خەڵکی کوردستانی تورکیایە بەتایبەت بە شانۆگەری (ژینۆ) کە وەک نووسەرو ئەکتەر تیای دەرکەوت، ئەم نمایشە باس لە "گێڕانەوەی ژیانی خانمێکی کورد دەکات کە خاوەنی کولتورێکی تایبەتە، ڕووبەرووی کولتوری ئەویتری نامۆ دەبێتەوە" (7)

شانۆی فێمێنیستی هیندی

فێمێنیزم لە شانۆی هیندی خاڵی نەبووە لەو هۆکارانەی کە کولتورەکانیتر هەڵیگرییبوونە، هێندەی ئیشکردنەوەی لەناو کولتوری هیندی بۆتە هەڵگری پرسیاری جیاواز، هەڵبەت بوونی ژن لەشانۆی هیندی ئامادەبوونێکی رواڵەتخوازانە بووە تا ئەو دەمەی ماڵئاوایی لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەم دەکەن، شانۆی هیندی هاوکات لەگەڵ مێژووی ئەزموونی شانۆکانی دنیا ئاشنا دەبێت بە گوتاری ئەزموونگەری لە شانۆدا، شانۆی فێمێنیستیش وەک ڕەوتێکی ئەو ئەزموونکاریەتە دەردەکەوێت.
شانۆی فێمێنیستی هیندی هەڵگری دوو بونیادە بۆ گوتاری پێکهاتە ئەوانیش تێکست وەک بابەتێکی کۆمەڵایەتی وجەستەی ژن وەک ئامادەبوویەکی ناو شانۆ، بەواتای ژن لەم شانۆیەدا ئامادەبوونی ڕەگەزیە لەناو کۆمەڵگادا، ئەوەش وای کردووە

شانۆی فێمێنیستی هیندی شانۆیەکی سۆسیۆلۆژی بێت، هەڵگری کولتورو ئەفسانەو ئاین بێت، هەڵبەت لەم شانۆیەدا تەنیا ژنەکان دەرهێنەر نەبوون، بەڵکو بەشێک لە دەرهێنەرانی پیاویش کاریان بۆ ئەو شانۆ فێمێنیستە کردووە، ئەوەش یەکێکە لە خەسڵەتە جیاوازەکانی شانۆی فێمێنیستی کولتوری خۆرئاوایی.

ئەم شانۆیە هەنگاوەکانی لەسەرەتاوە لەڕێگەی تێکستە جیهانیەکانەوە بوو، بۆ ئەوەش هەوڵیان دەدا کارەکتەرە ژنەکانی وەکو نورای ماڵی بووکە شووشە لە شێوەی شانۆی مۆنۆدرامی بخەنە ڕوو، بەم دواییەش ڕووکراوەتە ڕۆمانەکان و بۆ شانۆ ئامادەکراوەتەوە، وەک ئامادەکردنەوەی ڕۆمانی (ئۆمراد) ی محەمەد هادی ڕوساو، بابەتی سەرەکی ئەم ڕۆمانە لەبارەی کەسێتی ژنێکی سۆزانیە کە ژنی تیا وەک جەستەیەکی سێکسی خراوەتە ڕوو، کە بۆتە ڕەمزی قوربانی وجوانی بایەلۆژی، ئەگەرچی "ئەوەش ناگات بە ئەنجام تەنیا بە گێڕانەوە نەبێت، کەسێتیەکە گەیشتۆتە ناوەڕاستی تەمەن، ڕۆڵی سۆزانیشی بەشێوەیەکی ئەفسانەیی خستۆتە ڕوو" (8)

بۆیە لەشانۆی فێمێنیستی هیندیدا هەمیشە جەختکراوەتەوە سەر ئازادبوونی ژن ومەسەلەی سێکس وژن وڕوانینی پیاو بۆ ژن تەنیا وەک جەستەیەک و فەرامۆشکردنی رۆحی ژن تەوەری سەرەکی ئەم شانۆیە بووە.

فێمێنیزم لە شانۆی عەرەبیدا

ئەو دەمەی باسی فێمێنیزم لە شانۆی عەرەبی دەکەین، دەبێ ئەوە بەهەند وەربگرین کە کۆمەڵگای عەرەبی ڕێسای ژیان ڕێسای

بیابان بووەو بوونی ئاینی ئیسلامیش زادەی ئەو کولتورەیە کە مرۆڤی عەرەبی لەسەر پەروەردە بووە، واتە چ وەک نەتەوەو چ وەکو ئاین نابێت ئەوە فەرامۆش بکرێت کە کولتوری عەرەبی بەردەوام ئیشی لەسەر بەربەست درووستکردن کردووە بۆ شانۆیەکی فێمێنیستی، هۆکارەکەشی ئەو کولتورە بووە کە دیدێکی گۆشەگیریی بۆ ئاکارو بیرکردنەوە خوڵقاندووە، ئەوەش بۆتە دامەزراندنی شوناسی مرۆڤێکی عەرەبی موسوڵمان، بەڵام ئەو دەمەی بیرکردنەوە لە شانۆیەکی فێمێنیستی دەبێتە خەون بۆ ر□زگاربوون لەو عەقڵیەتە ئەوە مانای وایە پڕۆژەیەک هەیە بۆ هەڵوەشاندنەوەی سێنتەری عەقڵی گۆشەگیر.

هەڵبەت بۆ گەیشتن بە شانۆیەک کە ژن تیایدا خاوەنی شوناس بێت دەبێت سەرەتا لە هەڵوەشاندنەوەی شوناسی مرۆڤ وەک پیاو دەست پێبکرێت، ئەو شوناسە لەدەرەوەی ئاینەوە بخوێنرێتەوە ئاین و ڕێساو کولتور تێکبشکێنرێ و لە ڕووبەری ناتەبادا ژن بنووسێتەوە، ئەو نووسینەوەیە سەرەتای لەدایکبوونی فێمێنیزمە لە شانۆی عەرەبیدا.

دەرکەوتنی فێمێنیزم لە شانۆی عەرەبیدا سەرەتا پیاوان ئەو هەوڵانەیانداوە لەهەندێک تێکستی شانۆیی بۆ نموونە تۆفیق حەکیم ویستویەتی قسە لەو جەورو ستەمانە بکات کە لەسەر کارەکتەرە ژنەکاندایە، بەڵام سەرەتای کارکردنی ڕاستەقینەی ژنی عەرەبی بۆ ئەو شانۆیە شانۆیەک ژن بەرهەم هێنەری بێت لەڕێگەی نووسینی تێکستی شانۆیی بووە، ئەو دەرکەوتنەوە هەوڵێک نەبووە بۆ نووسینەوەی شوناسی ژنبوون، هێندەی نووسین پڕۆسەیەکە بۆ خۆسەپاندن، ئەو ژنانەش سەرەتا بریتی

بوونە لە ژنانی نووسەری میسری لەوانە (فەتحیە ئەلعەسال، لەیلا عەبدولباست، وەفا وەجدی، نیهاد جاد، فەوزیە مەهران، نادیە ئەلبەهناوی) بەدوای ئەوان کۆمەڵە ژنێکیتر لەو بوارەدا دەرکەوتوون لەوانە نوسەری بەحرێنی حەمدە خەمیس تێکستێکی نووسیوە بەناوی (بەسەر شۆستەی نەویستنەوە) لە عیراقیشدا دوو ژن دەرکەوتوون ئەوانیش (عەواتف نەعیم) ی ئەکتەرو (لەتیفە ئەلدولیمی) چیرۆکنووس ولەووڵاتانی کەنداوی عەرەبی و هەندێک وولاتی تر چەند ناونێکیتر بەدی دەکرێن لەوانە (مەلحە عەبدوللا، مەی زیادە، لەتیفە ئەلزیات، نەوال ئەلسەعداوی) وچەند ژنێکیتریش وەک نووسەری شانۆیی دەبینین.

هەڵبەت ئەو ناوانە نەیانتوانیووە وەک هەوڵدان بۆ شانۆیەکی فیمێنیستی کاربکەن، هێندەی ویستویانە وەک ژنانێک بۆ نووسینی شانۆیی بوونی خۆیان بسەپێنن، دواتر چەند هەوڵێکی دەگمەنیان لەو بوارە داوە، لەوانە عواتف نەعیم شانۆگەری (ماڵی بەرنادا ئەلبا) ی لۆرکا دەکات بە تێکستێکی تازەی ئامادەکراو بەناوی (ماڵی خەمەکان) ، بەدوای ئەوە لەتیفە ئەلدولیمی شانۆگەریەک دەنووسێت بەناوی (شەوانی سۆمەری) ئەم تێکستە شانۆییە وەک ڕەخنەگر عەواد عەلی ئاماژەی بۆ دەکات دیدێکی فیمێنیستیە بۆ داستانی گلگامشی سۆمەری (9)

هەوڵەکانی دواتر بەردەوام بوونە، بەڵام کەمتر ژنانی نێو نووسینی تێکستی شانۆیی خەمی شانۆیەکی فیمێنیستی هەڵدەگرن، هێندەی وەک پرۆسەی نووسین تێکست دەنووسن، ئەگەرچی هەندێک هەوڵ بەدی دەکرێت وەک بنەمای بەهێز بۆ شانۆی فیمێنیستی، بەڵام ئەو هەوڵانە پیاوان بەرهەمیان هێناوە نەک ژنان لەوانە

شانۆگەری (کۆماری قەیرەکان) ی عەبدولستار ناسر، ئەگەرچی زۆرجاریش ئەو تێکستانە بۆ شانۆ دەرهێنراون کە ژن تیایدا تەوەری سەرەکی کێشەکانە، بەڵام گرفتی کولتوری نەیهێشتووە ئەو نمایشانە لەکۆت و پەندو چەپاندنەکانی سیستمی ئەخلاقی ڕزگاریان بێت، بەدەگمەن هەندێک ژنانی دەرهێنەریش لە شانۆی عەرەبی بەدی دەکرێت لەجۆری ژنە دەرهێنەری تونسی رەجا بن عەمار، کە دیدی فێمێنیستیانە بە تێکستە بیانیەکانی وەکو فاوستی گۆتە ببەخشێت.

شانۆی ژن لە کۆمەڵگای پیاودا

ئاخۆ لەدنیای کوردیدا لە کۆمەڵگایەک کە پیاو دنیای زەوتکردووە شانۆی ژن بوونی هەیە یاخود ژن لەپەراوێزی شانۆی پیاودا کارەکتەرێکی بچووکی ناو شانۆیە؟ عەقڵیەتی نێرسالاری دەرهێنەران کە وەک پیشە دراوە بە پیاوان دەتوانێ بەدژی ڕەگەزی کاربکات بۆ شانۆیەکی ژنانە؟
لێرەدا ئەوەی بۆ ئێمە جێگای سەرنجە ئاخۆ لەدنیایەکدا کە کۆمەڵگای کوردی پیاو زەوتیکردووە ئامادەبوونی ژن لە شانۆی ئێمەدا لە چ ئاستێکە؟ ئاخۆ ئێمە شانۆیەکمان هەیە پێی بووترێ شانۆی فێمێنیستی؟ ئەو نمایشانە چین کە بنەمایەکی بۆ شانۆی فێمێنیستی خوڵقاندووە؟ ئاخۆ عەقڵی پەتریارکی دەرهێنەرانی کورد توانای ئەوەی هەیە بەدژی ڕەگەزی خۆی کاربکات بۆ شانۆیەکی ژنانە؟
ئەو دەمەی عەقڵی نێرسالاری کۆمەڵگای کۆنترۆڵ کردبێت دۆخێکی سرووشتیە کە شانۆی ئەم کۆمەڵگایە بەرهەمی بیرکردنەوەو

عەقڵی پیاوەتی بێت، پیاوبوون وەک ئەو خەسڵەتەی کە کۆمەڵگا وێنای کردووە, بۆیە بزووتنەوەی شانۆیی ئێمە بەهۆی ئەوەی هەر لەسەرەتای لەدایکبوونیەوە شانۆی پیاوە هۆیەکەشی ئەوەیە دنیای ئێمە دنیای نێرایەتی ئەو عەقڵە بووە کە کۆمەڵگای بەڕێوە بردووە هەمیشە ژن پەراوێزی ئەو عەقڵە بووە, بۆیە بزووتنەوەی شانۆییمان تا کۆتایی پەنجەکانی سەدەی بیستەم هیچ ژنێکی بەخۆیەوە نەدیووە تەنانەت ئەو دەمەی یەکەم ژن دێتە سەر شانۆ (10)

ئەو ڕووداوە وەک ساتەوەختێکی ڕۆشنگەری شانۆییمان ئەبینرێت, کە بەدوای ئەو مێژووە شانۆکاری کورد ڕزگاری دەبێت وەک چۆن لەکۆمەڵگادا ژیان دابەش کراوەتە سەر کارەکتەرەکان لەڕێگەی پیاوەوە ئاواش لەشانۆدا کارەکتەری ژنەکانیش هەر بە پیاوەکان ئەدرا, هەڵبەت لەدەرەوەی سیاقی ئەو خزمەتەی ئەو ئەکتەرانە لە بینینی ڕۆڵی ژن بەدیان کردووە, بەڵام لەدیدگایەکی کۆمەڵناسیەوە ئەو حالەتە لادانە لەدۆخی سرووشتی ڕەگەزی بەوەی ئەو پیاوانە ئارەزوویان لە گۆڕینی ڕەگەزی و بیرکردنەوە لەهەستی ژنبوونە لەناو پیاوبوون کە تەنانەت لەساتەوەختی نمایشیش خودی ئەکتەر ڕووبەرووی دوو مرۆڤ دەبێتەوە لەناو خۆی یەکێکیان خودی ڕاستەقینەی ئەوە (خودێکی نێرینە) مرۆڤی دووەمیش خودی نمایشکارە (خودێکی مێینە)

ئەو دوو بەریەککەوتنە ڕەگەزیە لەپێناو لابردنی ڕەگەزی نیە لە شانۆدا، بەڵکو قووڵکردنەوەی جیاوازی ڕەگەزیە، ژن تەنیا وەک خزمەتکارێک و هەستێک بۆ ووروووژاندن وبەپێی عەقڵی نێرایەتی

دەبێت ڕەفتار بکات، کە عەقڵی نێربوون هەمیشە بۆ ئەوەی شوناسێکی ئەخلاقی بدات بەو ژنە پێویستە نیشتیمانپەروەر بێت و ببێتە ڕەمزی خاک و نموونەی ڕەوشت بێت.

سەرەتای حەفتاکان بەهۆی هەندێک گۆڕانکاری سیاسی کۆمەڵگای کوردی تاڕادەیەک هەنگاوی هەڵهێنا لەلایەک بەیاننامەی یانزەی ئازار دەرفەتی زیاتری کردەوە لەلایەکیتر کاریگەری ئەدەب وهونەری عەرەبی خۆی دەسەپاندە سەر ڕۆشنبیریی کوردیی، بۆیە لەدایکبوونی گروپی کفری و ڕوانگە وەک دوو گروپی ئەدەبی پەیوەستە بەو قۆناغە تازەیەی ژیانەوە، شانۆکاری کوردیش هەنگاوی هەڵهێنا وژمارەی نمایشەکانی زۆر زیاد دەکات، ئەمرۆ شانۆکارانی ئەو ڕۆژگارە بە قۆناغی زێڕین ناوی دەبەن.

ئەو قۆناغە زێڕینە قۆناغی سەپاندنی عەقڵیەتی نێرسالاریە لە بزووتنەوەی شانۆییمانداو نەیتوانیووە لەگەڵ گەشەسەندنە سیاسی و کۆمەڵایەتیەکان گەشە بەخۆی بدات، ئەگەرچی چەند شانۆکارێک دەیانەوێ ڕەخنە لەنەریتە دواکەوتووەکانی کۆمەڵگا بگرن لەڕێی دامەزراندنی گروپی هاوڕێیانی گەزیزە، کە لەڕێگەی ئەو کچە مناڵکارە (گەزیزە عومەر) ڕەخنە لە عەقڵی پیاوانی ناو کۆمەڵگا گیراوە، ئەو منالە وەک کچێک سەر شانۆو تەلەفزیۆنی ماڵەکانمان داگیر دەکات، بەڵام بەهۆی هەناسە کورتی ئەو کارانە نەتوانراوە کاریگەری لەسەر عەقڵیەتی شانۆییمان جێبێلێت، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ چەندین هۆکار لەوانە دەست نیشانکراویی تێکستەکان لەشێوەیەکی سادەو زیاتر ڕەخنەگرتنێک بووە هەندێک جار وەک مەنەلۆژێکی

کۆمیدی خۆی خستۆته ڕوو، هەروەها نەبوونی دەرهێنەری بەتوانا لەم ڕۆژگارە ئەو هەوڵانەی وەک تەقەللا هێشتۆتەوە کە نەتوانرێت لەناو شانۆیەکی باڵا بخرێتە ڕوو، نەبوونی ئاگاییەکی ڕەخنەیی هۆکارێکیترە لەوەی ئەو تیپە نەبێتە تیپێکی جیاواز بۆ بنیاتنانی دیدێکی سەربەخۆ بۆ ژن، بەڵکو ئەویش دێت نمایشێک ئەنجام دەدات کە لەبنەڕەتدا سووکایەتیکردنە بە ژن ئەویش شانۆگەری (خانمی مەکرباز) ە، ئەگەرچی ئەوانە دەبنە زەمینەو سەرەتایەکی پتەو بۆ ئەزموونی ئەو کچە منداڵکارە کە لەتەمەنی گەنجی سەر لەنوێ دێتەوە سەر شانۆو ئەمجارە بەتەواوی خۆی بۆ شانۆیەکی ژنانە تەرخان دەکات.

تا ناوەڕاستی هەشتاکانی سەدەی بیستەم هیچ هەوڵێکی ئەوتۆمان نیە بۆ شانۆی ژن کە جێگای سەرنج بێت، بەڵام بەدوای ئەوەی کۆمەڵە گەنجێک ڕوو دەکەنە کۆلێژی هونەرە جوانەکانی بەغداو چ لەکاتی خوێندکاریان و چ لەدوای تەواو کردنی کۆلێژ ئەو گەنجانە بزووتنەوەیەکی شانۆی ئەزموونکاری لەناوەڕاستی هەشتاکانی سەدەی بیستەم دەخولقێنن، کە دەتوانن کاریگەری لەسەر شانۆکارانی تریش درووست بکەن، گەزیزە عومەر لەڕێگەی هەردوو دوو شانۆگەری (سروودێکی خۆشەویستی) و(دارتووەکە) کێشەی ژن دەبێتە خەمی سەرەکی شانۆیی ئەم خانمە شانۆکارە.

لە شانۆگەری (دەروازە داخراوەکان) ئەو کێشەیە وەک کێشەیەکی مرۆڤایەتی دەخاتە ڕوو، ئەوەش لەڕێگەی گەڕانەوە بۆ ناو مێژوو دیوارێک کە لەوێنەیەکی مەجازی دەبێت بە هێلانەی جانجالۆکە ئەو هەست بەکۆیلە بوونی ژن دەکات بۆیە

پێی وایە ژنبوون لێرە نەخۆشی نیە هەر ئەوەش ڕووبەرووی ئەو پرسیارەی دەکاتەوە: دکتۆر بۆ دێتە ئێرە؟
ئەو پرسیارە لە پەراوێزدا دەمێنێتەوە، چونکە گەڕانەوە بۆ ناو مێژوو بەندە بە کووشتنی پرسیار، کوشتنی ئازادیش ئەو تینوویەتیە بۆ ئاو کردووە بە وێنەیەکی مەجازی بۆ ڕزگاربوون لە کۆیلەتی، بۆیە ماڵ ڕووبەرێک نیە بۆ ئارامی ژن، بەڵکو شێتخانەیەکە تیایدا پیاو کردوویەتی بە زیندان، بەندکردنی ژنان تیایدا بەهۆی ئەوەی دنیای کارەکتەرەکان دنیایەک نیە ئەوان خاوەنی بن، بەڵکو دنیای پیاوە، جیاکردنەوەی یاخی بووەکان (شێتەکان) لەکۆمەڵگادا بیرۆکەی لەدایکبوونی شوناسی دەقە بەهۆی ئەوەی ئەوە مۆدێرنە بوو شێت و عاقڵەکانی لەیەکتر جیا کردەوە، گوتار لەو ناسینە ئەوەمان بۆ ئاشکرا دەکات کە عاقڵەکان لەو دنیایەدا بریتین لە پیاوەکان ئەوە بەپێی تێگەیشتنی لۆژیکی نێرەکانەوە، دەبێ ژنەکان کە بە شێتەکان دەیانناسینەوە لە کۆمەڵگا دوور بخرێنەوە، بخرێنە زیندانی تایبەتەوە، ئەوان لەو زیندانە پێویستیان بەنواندنی هیچ گەمەیەک نیە، چونکە پیاوەکان گەمەی زیندانیان لەگەڵ دەکەن لەڕێگەی زەنگەوە، زەنگی دیدەنی دەگۆڕدرێت بۆ زەنگی کاتی خەوتن، خەواندنی جەستە بەتەنیا بێدەنگ کردنی ژنەکان نیە، هێندەی سەرکوتکردنەوەی تواناکانی بەرامبەرە لەڕێگەی دەزگا ئایدیۆلۆژیەکان (11)
هەڵبەت شێتی بەلای شکسپیر پلەیەکە لەسەرووی عەقڵەوە لەڕوانگەی فەلسەفی فیمێنیستێکی وەکو ژۆلیا کریستیفا هاملێت لەساتەوەختی شێتی حەقیقەت دەخاتە ڕوو، هەڵبەت هەر قەبووڵ نەکردنی شێتەکان بووە لە کۆمەڵگا "وای لە فۆکۆ دەکرد ئەو

ووتەیەی باسکال بێنێتەوە یاد: شێتەکان بەڕادەیەک شێتن، کە ئەگەر بێت و مرۆڤ وابزانێت کە شێت نییە، ئەوا بە جۆرێکی دی شێتە" (12)
لەشانۆی گەزیزەدا کە شانۆیەکە دیدێکی فێمێنیستیانەی هەیە بۆ ژن، بەڵام فێمێنیستێک دواجار لەدیدی ڕەخنەییەوە دەتوانین بە شانۆی ژن ناوی بەرین، کە فێمێنیست بوونی لەڕێگەی گرفتەکانی ژنە، بەڵام ئەم شانۆیە نەیتوانیوە گۆڕان لە پێکهاتەی گوتاری نمایش بخوڵقێنێت، هەرچەندە هەوڵەکانی ئەو بەڕادەیەک زەمینەی بۆ ئەو شانۆیە خوڵقاندووە، بەڵام زەمینەیەک پێویستی بە گۆڕان لە دیمەنە شانۆییەکەو لە گوتاری نمایش هەیە. (13)
لەلایەکیتر تیپی شانۆی ئەزمونگەری کوردی بەهەوڵەکانی لە نمایشەکانی (رۆژی سێیەم لە چاوەروانی گۆدۆ، لەچاوەروانی سیامەند) توانیویەتی دوو هەوڵی شانۆی ژن بەرجەستە بکات، وەک دوو بنیاتی ژێرخان بۆ شانۆی فێمێنیستی لێیەوە بڕوانین، لە نمایشی (رۆژی سێیەم لە چاوەروانی گۆدۆ) دا دەرهێنەر شەماڵ عومەر جگە لەوەی چەمکی چاوەروانی درێژکردۆتەوە لەناو تێکستی بیکت ناوی بردووە بە رۆژی سێیەم بەواتای چاوەڕوانیەکە لەدوای تێکستی بیکتەوە، ئەوەش حالەتێکی هەرەمەکی نەبووە، بەڵکو بەرەنجامی گەڕان و پرۆژەیەکی ئەزموونکاری بووە کە "سەرەتا لە داڕشتەو پێکهاتە هونەرییەکەیدا شوێن وەک پانتاییە فراوانەکەی لای بیکیت نەماوەتەوە، بەڵکو تێکیشکاندووەو پرۆسەکەی لە شوێنێکی پانتایی تەسکی دوو مەتر چوارگۆشەدا بەرجەستە کردووە" (14)
لەلایەکیتر چاوەڕوانیکەران بریتین لە دوو ژن، خەمی مرۆڤبوون

چیتر لە پیاو بەرجەستە نابێت، بەڵکو لەژندا بەرجەستە بووە ئەوەش گۆڕینە لەو عەقڵیەتی نێرسالاریەی ناو گوتاری شانۆییمان.
هەروەها شانۆگەری (لەچاوەڕوانی سیامەند) دەکرێت بە درێژەی ئەم هەوڵە دابنرێت، چونکە دیدی چاوەڕوانی ئەمجارە لەناو دوو ژنی کوردی نەک وەک خودی کارەکتەر، بەڵکو وەکو خودی ژنی کوردیی بەرجەستە دەبێت ئەو بەرجەستە بوونە لەم نمایشە بۆتە هۆی ئەوەی وەک هەوڵێک بۆ ژێرخانو سەرەتای شانۆی فێمێنیستی کوردی لێی بڕوانین "ئەوان دوو جەستەن لەناو دەروونی یەک بووندا، لەهەندێ ساتدا کە یەکێکیان جیاواز لەوەیتر نواندن دەکات، خۆمان لەبەرامبەر دەروونێکی بەشکراو دەبینینەوە لەنێوان حالەتی چاوەڕوانی و حالەتی نائامادەبوون، ئا ئەوە سیامەندە دەگوازرێتەوە لە زمانی جەستەی کارکەر بۆ پێکهاتەیی ئاماژەکاری دەوڵەمەند بەدەلالەت، بەو پەڕی هێزەوە ئاگایی دەگەڕێنێتەوە، ئەو خاوەن توانای ئەویترە، ئامادەنەبوونی ئامادەبوونێکی کاریگەرە لەدوو جەستەکەدا" (15)
ئەزموونی نووسینی دەقی شانۆیی لەلای هەریەکە لە (حەمە کەریم هەورامی، تەڵعەت سامان، مەهدی ئومێد، ئەحمەد سالار) ژن تیایدا کارەکتەرێکی چالاکە، بەڵام ژنێک نیە خەونی گۆڕینی دنیاو هێزێکی ئامادە بێت وەک جەستەیەکی مرۆیی، بەڵکو هەمیشە جەستەیەکی بە پەراوێزکراوە یا قوربانیەکە دەبێت لەپێناو پاکی وڕاستگۆیی ژیانی خۆی ببەخشێت، وەک لەلای تەڵعەت سامان لە (شاری ئەوین) دا دەیبینین کە هەمان ڕوانین دەسەپێتەوە سەر شانۆگەریەکانی (وەلی دێوانەوشەم، محەمەد

وسێوێ، لاس و خەزال، سورمێ خان) یاخود لەلای حەمە کەریم هەورامی لە (خانزادێکیتر) ژن لەناو خەون ودیدی بۆ ژیان دید و عەقڵیەتێکی نێرینەیی دەیخنکێنێت.
لە ئەزموونی ئەحمەد سالار ئامادەبوونی ژن ئامادەبوونی چەمکی مەجازە بۆ ڕاستگۆیی ونیشتمانپەروەری، تەنانەت کارەکتەرەکانی وەکو سەلماو حەبیبەو ژنەکانیتریش یاخی بوون و دەسەڵاتیان بەندە بەو دیدە پاکیزەییەوە، بەبێ ئەوەی پرسیار لەوە بکرێت ئاخۆ پاکیزەیی بوونی هەیە؟ ئایا پیاو خۆی پاکیزەیە تاداوا لەژن بکات پاکیزە بێت؟
ئەو دەمەی ڕووبەرووی ئەو پرسیارانە دەبینەوە دەگەینە ئەو تێگەیشتنەی بزووتنەوەی شانۆیی ئێمە چونکە بزووتنەوەیەک بووە وابەستەی عەقڵیەتی کۆمەڵایەتیمان بووە، بۆیە نەیتوانیووە لەدەرەوەی ئەو وێنەیەی کۆمەڵگا بۆ ژن خوێندنەوەیەکی ئەلتەرناتیڤ وجیاوازی هەبێت، بەواتای شانۆکەمان زادەی بەرهەمهێنانەوەی هەمان وێنەی ناو کۆمەڵگا بووە نەوەکو تێکشکاندنی دیدی باوی کۆمەڵایەتی وبنیاتنانەوەی لە ئاگایی کۆمەڵگا، ئەوەش وایکردووە ژن هەموو تواناکانی بتوێنێتەوە لەناو گوتاری پیاوبوون و ببێتە پەراوێزی ئەو گوتارە، بۆیە ئەوە بۆتە دۆخێکی سرووشتی بۆ دەرهێنەرانی شانۆ کە بیر لەوە نەکەنەوە لە نمایشی شانۆییدا بەدژی ڕەگەزی عەقڵیەتی نێرینەیی کار بکەن.
هەر بۆیە ئەو دەمەی دەچینەوە سەر تێکستە نووسراوەکانی وەکو دەق و ڕەخنە دەبینین هەموو ئەو هەوڵانەی توانیویانە زەمینە بۆ شانۆیەکی فیمێنیستی بنیات بنێن پیاوەکان نەبوونە،

بەڵکو ئەوە ژنەکان بوونە خانمانی شانۆکار خۆیان ئیشیان لەسەر ئەو شانۆیە کردووە، بۆئەوەی ژێرخانێک بۆ شانۆیەکی فێمێنیستی بێننە بوون، بەتایبەت لە شانۆی مۆنۆدرامادا کە دواتر دێینە سەری، بەڵام دەرهێنەر ئیحسان عوسمان ئەو تێگەیشتنە بۆ شانۆی فێمێنیستی کوردیی تێکدەشکێنێت.
ئەگەر شانۆگەری (ماڵی بەرنادا ئەلبا) ی لۆرکا ببێتە زەمینەو دەروازەی دەرهێنەران و نووسەرانی شانۆی فێمێنیستی، تەنانەت نوسەری عیراقی عەبدولستار ناسر کاتێ شانۆگەری (کۆماری قەیرەکان) دەنووسێت دەبینین لەڕووی فەزاو ئەتمۆسفێری گشتی ئەم شانۆگەریە گەڕانەوەیەکی ناڕاستەوخۆیە بۆ ژنانی لۆرکا لەماڵەکەی ئەلبا، بۆیە ئیحسان عوسمان دەبێتە یەکێک لەو دەرهێنەرانەی ڕووبەرووی ئەو تێکستە دەبێتەوە، هەڵبەت بەر لەویش دەرهێنەری تر ئەشێت کاری تیا کردبێت، بەڵام دیدی ئەو بۆ ئەو تێکستە بەر لەهەر شتێک هەولێکی بوێرانەیە، چونکە بەجەستەی ناکوردیی رووبەرووی بینەری کورد دەبێتەوە، دواتر بەتەنیا گرفتێکی ڕەگەزی خەمی نمایش نیە، بەقەد ئەوەی لەپرۆسەیەکی ئەرکیۆلۆژیەوە جەستە دەبێتە ڕووبەری ئامادەی ناو نمایش کە ئێمە لێرەدا ناوی دەبەین بە سەمایەک بۆ ئەرکیۆلۆژیای تێکست.

سەمای ئەرکیۆلۆژیای تێکست لە ماڵی بەرنادا ئەلبا

بەرنادا دوای مردنی هاوسەرەکەی و بێوەژن بوونی پرسەیەکی هەشت ساڵی دادەنێت کە دەبێت کچەکانیشی پابەندی سرووتی ئەو پرسەیە بن، ئەو بیرۆکەیەی شانۆگەری (ماڵی بەرنادا ئەلبای)

ی شاعیری ئیسپانی لۆرکا لەدیدی دەرهێنەری کورد ئیحسان عوسمان وکۆمەڵە ئەکتەرێکی ئەڵمانی دەبێتە قەسیدەیەکی سەما ئامێزی کولتوریی کە جەستە لەودیو ووشەوە دەیەوێت مانایەکی فراوانتر بە بۆشایی شانۆ ببەخشێت.
ئەوە پرۆسەیەکە بۆ لەدایکبوونی شیعریی پانتایی.. ژنەکانی ماڵی بەرنادا ئەلبا گەمە دەکەن.. گۆرانی دەڵێن.. سەما دەکەن و مۆسیقا دەژەنن، بەڵام لەناو سرووتێکی خەمگیندا سرووتێک کە ئەوان بەسەر خۆیاندا نەسەپاندووە، بەڵکو خاتوو برنادای بێوەژن سەپاندوویەتی، لەفەزایەکی بچووکراوە کە مەبەستی دەرهێنەرە ڕووداوەکان لە ماڵێکی خنکێنراو بەرجەستە بکەن.
ئەگەرچی لەڕووی جوانکاریەوە ئەو جۆرە فەزایە جۆرێک لە کوشتن بۆ بەهای بۆشایی بنیات دەنێت، بەڵام لە ڕووی فیکریەوە ئەو حالەتی خنکانە بەرجەستە دەکات کە زەمەنی نووسینی تێکستەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سیەکانی سەدەی بیستەم ئەودەمەی فرانکۆی خوێنرێژی ئیسپانیا حوکمی دەکرد، ئەو فەزایە جۆرە دەسەڵاتێکی فیکریە بۆ حالەتی خنکانی ئەو خوێنرێژە کە نەک فرانکۆ، بەڵکو فرانکۆییەکان هەمیشە هۆکاری بێوەژن بوونی برناداکانن.
دەرهێنەر دەقی نووسراو لەڕێگەی سەمای یەک لە کیژەکانەوە دەکاتە پرۆسەیەکی ئەرکیۆلۆژی تاوەکو ئێمە بەرەو میتا زمانی نووسراو بەرێت، بۆ ئەوەی دەیالۆگ نەبێت بە گرفت بۆیە جەستەی سەمازان دەبێتە ئەیقونەیەکی زمانەوانی بۆ ئەوەی شوناسی کارەکتەرەکان بناسین ئەو سەمایەی سەرەتا ئەوەمان بۆ دەخاتە ڕوو ژنەکانی ئەو ماڵە لە دیوارەکان

بێزارو لەپەیوەندیان بەیەکتری تووشی دڵەڕاوکەو ترس لە ڕەگەزی خودگەریێتی بوونەتەوە، بۆیە ئەو پیاوەی بێتە ئەو ماڵە هەریەکەیان خەونی گەیشتن بەو پیاوە دەبینێت پیاوێک کە تا کۆتایی نایەت.
هاتن یەکێکە لە گەورەترین حەرامەکانی ناو ماڵ ماڵێک کە سیستمی تایبەت بەخۆی هەیە پۆشینی پۆشاکیش دەچێتەوە ناو ئەو سیستمە بۆیە ململانێکە لەم نمایشەدا لەنێوان پۆشاکی سپی و ڕەشە، بەرنادا خوازیاری ئەوەیە ئەوان هەمیشە جلی ڕەش بپۆشن، چونکە دەتوانن بەم شێوەیە ژنبوونی خۆیان بشارنەوە، لەکاتێکدا کچەکان خوازیاری ڕەنگی سپین ئەو ڕەنگەی شەوانە بەدزی بەرناداوە دەیپۆشن بەخەونی گەیشتن بە داهاتوو.
وەستان لەبەردەم پەنجەرەکان شوورەییەکە کە شوناسی ماڵ دەشێوێنێت، بەڵام بۆ کیژەکان ئەوە سەرەتای یاخی بوونە بۆ دنیایەکیتر دنیایەک کە کۆتایی هاتنی زەبروزەنگی ماڵ بێت، ئەو زەبرو زەنگەی لەوێنەی شکاندنی هەڕەمی نێرایەتی ئەلبا بە شکاندنی گۆچانەکەی تەواو دەبێت ئەو دەمەی سیستمی یاخی بوون لە ماڵ دەگاتە ئاستێک یەک لە کیژەکان کە نەسیستمی خواردن و نە پۆشاک و نەحەرامکردنی روانین لە پەنجەرەو نە ڕێگادان بەو پیاوەی بێتە ماڵ وادەکات توڕەبوونەکانی بە شکاندنی گۆچانەکەی بەر نادا تەواو بکات، لەڕاستیدا ئەوە بەهێزترین دەلالەتی ئەو نمایشەیە کە شکاندنی گۆچان وەستانە بەڕووی سیستمی کۆنترۆلکراوی نێرینەیی کە بەرنادا ئەو وێنە تۆقێنەرەی گواستۆتەوە بۆ خۆی.
شکاندنی گۆچان کۆتایی هێنانە بە دەسەڵاتی ڕەمزی بەوەی

ماڵ سەرەنجام ئەو دەسەڵاتە وون دەکات وبەو وونبوونەش مەرگی باوک لەناو رۆحی دایکدا بەرجەستە نابێتەوە هێندەی بە مردنی باوک مانا ڕەمزیەکانی نێرینەیی کۆتاییان هاتووە، مانایەک چوونە دەرەوەی دایک و تەقەکردن بۆ دەرەوە لەڕاستیدا ڕاوەدونانی پیاوی دەوروبەری ماڵ نیە تاوەکو لە ماڵ دووری بخاتەوە هێندەی ووریاکردنەوەی دەرەوەیە بەوەی دەسەڵاتی ماڵ تێکشکاو کیژەکان گۆچانیان شکاند.

ئەو پرۆسە ئەرکیۆلۆژیە بەناو تێکستی لۆرکا دیدێکی شاعیریانەی سەما ئامێزی ئیحسان عوسمانە بۆ ناو فانتازیای زمانێکی فرە کولتوریی کە گۆرانیەکان وەک جەستەی ژنەکان هەڵگری خاسیەتی کولتوریین ئەوە شوناسێکی دەست نیشان کراو نەبوو هێندەی پرۆسەیەکی مرۆڤدۆستی بوو کە هەموومانی لەساتی نمایش کۆکردەوە لەپێناو یەکەیەکی خۆشنودی رۆح و پرۆسەیەک بوو بۆ ڕزگاربوونمان لە کۆت و دەمامکەکانی سەر رووخسارمان.

مۆنۆدراما مەنەلۆژێك بۆ شوناسی ژنبوون

شانۆی مۆنۆدرامی شانۆیەکە تاکە ئەکتەرێک هەڵدەستی بە نواندن مێژووی ئەم شانۆیە وەکو سەرهەڵدان دەگەڕێتەوە بۆ مێژووی لەدایکبوونی شانۆ ئەو دەمەی تیسپیس بە گالیسکەیەکەوە نواندنەکانی پێشکەش دەکرد، بەڵام وەکو مانا فەرهەنگیەکەی ئەم شانۆیە دەگەڕێتەوە بۆ هەوڵەکانی ئەکتەری ئەڵمانی جۆهان براندیز.

ئاشنابوونی بزووتنەوەی شانۆی ئێمە بەم شانۆیە دەگەڕێتەوە

بۆ سەرەتای حەفتاکانی سەدەی بیستەم ئەو دەمەی شانۆگەری (زیانی توتن) ودواتریش (گۆرانی چایکا) ی چیخۆف نمایشکراوە، بەهۆی ئەوەی ئەم شانۆیە مەنەلۆژێکی درێژە تیایدا ئەکتەر دەکەوێتە ناو یادەوەری و گێڕانەوەکان و نواندنی دیمەنەکان بۆیە ئەگەر لە ڕوانگەی ڕەخنەی فێمێنیستانەوە سەیری بکەین دەبێت بڵێین شانۆیەکە دەبێتە بەسێنترالکردنی گوتاری نێربوون. ئەو گوتاری نێربوونە لەڕێگەی ئەکتەرانی پیاو نوێنەرایەتی کراوە، ئێمە ئەکتەرێکی ژن نابینین تا ناوەڕاستی هەشتاکان ئەو سێنتەرە لە پیاو وەربگرێتەوە، تا ئەو دەمەی گەزیزە عومەر شانۆگەری (سروودێکی خۆشەویستی) نمایش دەکات، ئەم نمایشە یەکەم هەوڵی ژنی کوردە لە مۆنۆدرامادا، کە دەبێتە چوونە ژوورەوە لە دنیایەک کە شوناسی ژنبوون بخاتە ژێر پرسیارەوە، هەڵبەت ئەو سەرەتایە نابێتە بیرکردنەوە لە شانۆیەکی فێمێنیستی هێندەی ئامادەبوونی ژنی شانۆکارە لە مۆنۆدرامادا بۆ ئەوەی بتوانێ ژنبوون بێنێتە دەنگ.

بۆیە ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ناو ئەو تێکستەی جان کۆکتۆ کە گەزیزە بۆ نمایشەکەی ئامادەکردووە دەبینین مەسەلەکە پەیوەست نیە بە گوتاری فێمێنیستیەوە هێندەی پەیوەستە بە گوتارێکی مرۆییەوە کە کێشەی ژنیش وەک بەشێک لەو گوتارە سەیر دەکاتەوە، بۆیە ژن لە شوێندا کە ژوورە واتە دنیای گۆشەگیریی وهەوڵدان بۆ پەیوەندیکردن بە دنیا لەڕێگەی زەنگی تەلەفۆنەوە، چونکە ئەو زەنگە لەپێناو ڕزگاربوونە لە شوێن، بۆیە ئەو سەرەتایە دەبێتە بەدواندنی پەراوێزبوونی ژن لەدنیای ئێمەدا، پەراوێزێک هەمیشە پێویستی بە موعجیزەیەکە ڕوو بدات.

سەرەتای ئەو نمایشە دەبێتە پڕۆژەیەک تاوەکو گەشەی پێ بدرێت و لەوە دەربکرێت کە تەنیا وەک کێشەیەکی مرۆیی سەیر بکرێت، بەواتای چۆن ژنبوون دەبێتە دەنگێک لەشانۆدا کە دەنگی ئەو ژنە دەنگی تاکێکی ناو کۆمەڵگایە کە بەردەوام ڕووبەرووی تراژیدیای خودگەریتی خۆی دەبێتەوە ئەوەش لەشانۆگەری (دارتووەکە) دەبێتە تەوەری سەرەکی ئەو تێگەیشتنە نەک تەنیا وەک کێشەی ژن، کە ئەوە بۆ خۆی ئیشکالیەتە، بەڵکو وەک شانۆش، چونکە زۆرجار بەهۆی کێشەی ژنبوونەوە گوتارە شانۆییەکە دەخنکێنرێت، بەڵام گەزیزە لەم نمایشەدا بەتەنیا ژن نابێتە گرفتی هێندەی بونیادە پێکهاتووەکانی نمایشی شانۆیی بە کێشەی سەرەکی خۆی ئەزانێت " توانیبووی لەتیئۆرەکانی (ئەدۆلف ئەپیا) ی سویسری نزیک ببێتەوە، بەتایبەتیش لەڕووی بەکارهێنانی ناتەبا وگوزارشت ئامێزی ڕووناکیەوە. ئەمەش بەئاشکرا سیمایەکی بەرزو قەشەنگی بە نمایشەکە بەخشیبوو" (16)

لێرەدا کە دەگەڕێینەوە سەر تێکستی شانۆگەریەکەو ووتارە رەخنەییەکانی لەبارەی ئەم نمایشە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە لەلای گەزیزە چەمکی گوتار لە (دارتووەکە) دا دوو وێنە لەنێوان ژیان ومردن لەشوێن بنیات دەنێت، هیوا کۆرپەکەی دایک مردنی یەکسان بۆتەوە بە ژیانی دارتووەکە، ئەوەش درک کردنە بە چەمکی قوربانی لە ماڵ، کە ماڵ لەدەرەوەی رەهەندە کۆمەڵایەتیەکەیەوە ڕەهەندێکی مرۆیی هەیە، ئەو ڕەهەندەیە وا دەکات جەستە "لە پڕۆسەیەکی دۆنادۆنیە لەنێوان ژیان وخاک، ژن (جەستەی دایک) دەبێتەوە بە جەستەی خاک، ئەوە

مێژووی کۆست کەوتن وگۆشەگیربوونی جەستەیە، کە نێرەکان دەکوژرێن ومێیەکان تەنیا دەمێننەوە، ئەوەش لەڕوویەکدا ڕووخساری ڕاستەقینەی شانۆیە" (17) ئەو ڕووبەرە بۆ جەستە پانتایی حەرامی سێکس نیە، هێندەی فرێدانی دەمامکەکانی سەر جەستەیە.. جەستەیەک ناتوانێت دەستبەرداری ئەو حالەتە دۆنادۆنیەی خۆی ببێت.

لەدەرەوەی بابەتی تێکستەوە گەزیزە بەهۆی ئەو توانایەی لەنواندن هەیەتی دەتوانێ حالەتێک لەسەرسامی بنیات بنێت کە بەرەنجامی گوتاری نێرەرە وەک ئاماژەیەکی ناو نواندن کە ئەو سەرسامی نیە بە جەستە بۆ خاڵی بوونەوە هێندەی خولْقاندنی کاریگەریە لەلای وەرگر " نایشارمەوە کە ئەکتەرەکە مایەی سەرسورمانی منە چ لە رووی سایکولۆژییەوە یان جەستەییەوە ئەو یەکێکە لەو ئەکتەرە دەگمەنانەی کە دەزانێت گەر شانۆ لە زمانی جەستە داماڵرێت دوچاری گرفت دەبێتەوە" (18)

ئەگەر گەزیزە دەرگایەکی بەم دوو ئەزموونە کردەوە ئەوا تاساتەوەختی هەنووکەشمان ئێمە نەمانتوانیووە لەڕێگەی ئەم شانۆیەوە ئەزموونێکی تایبەتمەندمان هەبێت لە شانۆی فیمێنیستی، هەڵبەت مەبەستمان لە تایبەتمەندی بوونی شانۆیەکی سەربەخۆ نیە، بەقەد ئەوەی بوونی ئاراستەیەکی ئەزموونکاریانەیە لەناو ئەزموونی شانۆکاری کورد بۆ شانۆی فیمێنیستی، هەوڵەکان تەواو دەگمەن و سست بەڕێوە دەچن، کە چەند ژنێکی شانۆکار ویستویانە کار بۆ ئەو شانۆیە بکەن، ئەوانیش میدیا رەئوف لە (خوێنی رۆژهەڵاتی) و تەلار هیرانی لە (ژنەکەی ئەو ماڵە) و فرمێسک مستەفا لە (تارمایی ژنێک)، هەریەک لەم هەوڵانە

ویستویەتی لەڕێگەی مۆنۆدراماوە پرسیارەکانی ژنبوون بباتە ناو پرسیارەکانی شانۆ، بۆ ئەوەش کەرەستەکانی دەربڕین بریتی بووە لە جەستەی من لەناو ماڵدا، کە ئەوە یەک وێنەی ڕەهای بە نمایشەکان بەخشیووەو لەناو ئەو وێنەیەوە گرفتەکان خراوەتە ڕوو، بۆیە نمایشەکان بریتین لە گرفتی ژن لە شوێن کە ماڵە.

لەم ڕوانگەیەوە کە کێشەکانی ژنی کوردی وابەستەی ساتەوەختی گەشەسەندنی ئەو ڕەگەزەیە کە ماڵ لەڕێگەی کولتوری نێرینەییەوە پەروەردەی دەکات ودەیهێنێتە ناو دامەزراوە کۆمەڵایەتی و پەوەردەییەکانەوە.

میدیا رەئوف لە (خوێنی ڕۆژهەڵاتی) شکستی شوناسی ژنبوون دەخاتە ژێر گومان ویاخی بوون وپرسیاری ئەخلاقی لە ماڵ دەکاتە تەوەری نمایشەکەی، بەوەی ئەو هۆکارانە چین کە یاخی بوون لە ماڵ دەخولقێنن، هەڵبەت ئەم نمایشە بە بوێریەکی زۆرەوە ڕووبەرووی دەسەڵاتی نێرسالاری دەبێتەوە، چ بەهۆی ئەو تێگەیشتنە فیکریەی نووسەری تێکستەکە (تەلال نەسرەدین) و چ بەهۆی ئەو دیدو ئاگاییە شانۆییەی دەرهێنەری یەکەمی ئەو نمایشە (هادی ئەلمەهدی) هەڵبەت ئەو دەرهێنەرە بەهۆی نووسین وتوێژینەوەکانیەوە درک بە گرنگی ئەو گوتارە فێمێنیستیە دەکات لە شانۆدا، ئاشنابوونیشی بە بزووتنەوە شانۆییەکەمان هۆکارێکیتری ئەو ئاگاییە شانۆییە، بۆیە لە هەشتاکانی سەدەی بیستەم ئەزموونێکی دەقئاوێزانی بەرهەمهێناوە بە ناوی (دەریا) کە لەنواندن و دەرهێنانی میدیا رەئوف بووە، ئەزموونێک بە یەکەم هەوڵی دەقئاوێزان لە بزووتنەوەی شانۆی کوردی دادەنرێت.

لێرەدا ئێمە لەبەردەمی شانۆکارێکی وەکو میدیا رەئوف و هادی ئەلمەهدی ڕووبەرووی دوو ئەزموونی فێمێنیستی دەبینەوە، ئەگەرچی ئەو نمایشەی ئێمە بینیمان (خوێنی رۆژهەڵاتی) لە دەرهێنانی هادی ئەلمەهدی نەبوو، بەڵکو ئەمجارەیان لە دەرهێنانی حەیدەر ئەبو حەیدەر بوو، بەڵام هەر هەمان تێکست و بوونی میدیا رەئوف بووە لە نمایشەکەدا، بۆیە دەبێت لێرەدا ئەوە بەهەند وەربگیرێت کە ئەوە هادی بووە لەپشت تواناکانی میدیا یا بە مانایەکی تر ئەوە پرۆژەیەکی هاوبەشی تری ئەو دوو داهێنەرە شانۆییەمان بووە کە (خوێنی رۆژهەڵاتی) بەرهەم هێناوە.

ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ تێکستی (دەریا) دەبینین دەنگێکە لەدژی دەسەڵاتی (شانۆکاری نێرینە) ئەوە بۆخۆی هەوڵێکە بەدژی بە سێنترالکردنی دەسەڵاتی نێرینەیی لە شانۆدا، کە ژنی شانۆکار تواناکانی بەلاڕێدا دەبردرێت لەپێناو غەریزەی نێرایەتی، شاربوون وەک خەسڵەتێکی تازەگەری ئەخلاقی مرۆیی ئەدۆڕێنێت، ئەوەش لە جەوهەردا ڕەخنەیە لە عەقڵیەتی مۆدێرنیتی کە بەرەنجامی هاتنە بوونی فیکری فێمێنیستیە.

ئەو ڕەخنەگرتنە لە (خوێنی ڕۆژهەڵاتی) بە تێڕوانینێکی قووڵتر دەردەکەوێتەوە، کورسی لە ماڵدا کە ڕەمزە بۆ دەسەڵاتی پیاو ئەو دەسەڵاتە دەکەوێتە ژێر هەڕەشەی پرسیارە ئەخلاقیەکانی ماڵ، ستراتیژی پرسیار هەڵوەشاندنەوەی مانا مەجازیەکانی هەڵوەشاندنەوەی سێنتەری گوتاری پیاوبوونە، ئەوەش میدیا رەئوف لەستراتیژی پرسیارەوە دەیگۆڕێت بەرەو ستراتیژی فێمێنیزم لە شانۆدا کە دەشێت بۆ ئەو شانۆکارە ببێت بە

پرۆژەیەکی ستراتیژی وەک چۆن لەهەولێکیتریدا بە زمانی دانیمارکی لە نمایشی (ئەو ئاوایە) پرسیاری ژنی پەناهەندەیی لە ژیان دەبێتە پەیوەندیی نێوان ماتریالەکان و مرۆڤەکان، ترس لە هاولاتیانی نیشتیمان بۆ مرۆڤی تاراوگە هێندە ترسێکی سایکۆلۆژیە کە تاراوگە نشین دەگەیەنێتە ئەو باوەڕەی پێلاوەکانی لە مرۆڤەکان بە ئەمەکترن، ئەو حالەتە وجودیە ژن لە نمایشی (ئەو ئاوایە) ڕووبەرووی دەبێتەوە، دەنگی فێمێنیستێکی تووڕەیە، کە پێلاوەکانی نەمر دەکات لەڕێگەی هەڵواسینی لەناو چوارچێوەی تابلۆیەک.
کەچی فرمێسک مستەفا لە شانۆگەری (تارمایی ژنێک) گرفتی ژنبوون لە پرسیارێکی کۆمەلایەتیەوە ناگوازێتەوە بۆ زمانێکی شانۆیی لەڕێگەی بەدواندنی ماتریالەکانی شانۆ، هەڵبەت لەڕووی بابەتەوە نمایشەکە ڕووبەرووی بابەتێکی هەستیارو گرنگ بۆتەوە، بەلام کێشەی سەرەکی ئەم شانۆیە ئەوەیە کە ئەکتەرەکە هەر خۆشی دەرهێنەرە، ئەوەش وای کردووە هەمیشە چاودێر بێت بەسەر جولەو ڕیتمی کارەکەی، کە سەرەنجام ئەو حالەتە زیانی لە نواندن ودەرهێنانداوە، چونکە ناچار بووە تەوزیفی ووشە بکات لە پانتایی، ئەوەش لەسەر توانای نواندن وەستاوەتەوە، کە ئەکتەر ناتوانێ ڕووەو دنیای کارەکتەر هەنگاو بنێت، هێندەی بیرکردنەوە لە دیدی فیکری نمایش دەبێتە گرنگی گوتارە شانۆییەکە، کە ئەویش کێشەی ژنە، لێرەدا ئەو جیاکاریەی لەسەرەتای ئەو توێژینەوەیەدا ئاماژەمان بۆ کرد لەم نمایشە بە ڕوونی دەردەکەوێت، کە دەبێت جیاوازی بکەین لەنێوان شانۆی ژن و شانۆی فێمێنیستی، (تارمایی ژنێک) لەبارەی ژنەوە

دەدوێت نووسەرەکەی پیاوە ئەکتەرو دەرهێنەرەکەی یەکێک لە دەنگە جدیەکانی هەشتاکانی شانۆی کوردیە خاتوو فرمێسک مستەفا، بەڵام شانۆیەکی فێمێنیستی نیە، شانۆی ژنە، بەهۆی بابەت و ئەکتەرو دەرهێنەرەوە، بەڵام شانۆیەکی فێمێنیستی نیە لەڕووی فیکرو دەرهێنانەوە.

هەڵبەت لێرەدا دەتوانین فرمێسک وەک شانۆکارێک ناوبەرین کە پڕۆژەی شانۆی ژنی کردووە بە خولیا، چونکە لە نمایشێک دەرچووە بەهۆی ئەوەی وەک خۆی دەڵێت "دەبێتە سێیەم کاری لەم جۆرەم، یەکەمیان نیشتمانێکی نەفرەت لێکراو، کە مۆنۆلۆگیک بوو بۆ دوعا سازم کرد. ئەوی دیکەیان چیرۆکی کچێکی وەنەوشەیی، لە نووسینی مەهاباد قەراغی بوو، وەک کارێکی پێرفۆمانس بۆ سەر شانۆئامادەم کرد و زنجیرە نمایشێکی لێ کەوتەوە. لەهەفتەی نا بۆ توندو تیژی دژی ژناندا، لە شارۆچکەکانی کوردستاندا نمایشم کردن. ئەم چالاکییە لە لەلایەن وەزارەتی وەرزش و لاوانی هەریمی کوردستان سازدرابوو. لەهەر سێ دەقەکەدا، کارەکتەرەکان، دوای مردنیان دەگەڕێنەوە و دەمانخەنە ژێر بەرپرسیاریەتیەکی گەورەوە، بەرامبەر ئەو تاوانەی لەمەڕیان کراوە.. کۆمەڵگە ڕسوا دەکەن، بۆ من ئەم خاڵە زۆر گرنگە وفاکتێکە، بەداخەوە نابینرێت و پەنجەی ناخرێتە سەر لەدوای مردن چی ڕوودەدات؟ گەرچی مردن کۆتایی هێنان بێت بە خەون و هیواکانمان، داخستنی مەلەفی ژیانمانە، لەهەمان کاتدا داخستنی مەلەفی هەموو ڕووداوەکانە، کەبەرامبەرمان دەکرێت و گوێ پێنەدان وپشتگوێ خستنێکی دیکەیە.. دەنا ڕۆژانە ئەم هەموو کوشتار و

کارەساتانە ڕوو نادەن و دووبارەش نابنەوە، بۆ چەند هەفتەیەک دەبێتە بابەتی نێو میدیاکان و دادگایەکی ئیفلیج و یاسایەکی نا کامڵ، بۆ ماوەیەکی زۆر کورت، بەدوای کیشەکەوەن و دوای بە چارەسەرێکی عەشایری چارەسەر دەکرێت. تەواو بۆ هەتا هەتایە نەباسی لێ دەکرێتەوە، نە چارەسەریش دەکرێت.. بۆیە ئەمان خۆیان دێنەوە ژیان وباس لەخۆیان دەکەنەوە. کۆمەڵگە دەخەنە ژێر بەر پرسیاریەتی. بۆ منیش وەک ژنە شانۆکارێک، ئەوە بچوکترین لێپرسراوەتیە بەرامبەر هاوڕەگەزی خۆم، لە ڕێگای کارەکەمەوە، کە شانۆیە بیکەمە پەیام و کاری لەسەر بکەم" (19).

هەڵبەت جگە لە فرمێسک ژنانی تر لەشانۆی ژن دەرکەوتوون لەوانە کۆمەڵە نمایشێکی خانمانی شانۆکار لە فێستفالی گوڵە مێخەک (20) بەڵام چونکە ئێمە کاری بیبلۆگرافی ئەنجام نادەین و پرۆژەکە زیاتر لەسەر خوێندنەوەی ڕەخنەیە بۆ شانۆی فێمێنیستی بە گەڕانەوە بۆ خوێندنەوەی دیارترین هەوڵەکان، بۆیە هەندێک لەو هەوڵانە نابنە بابەتی قسەکردنی ئێمە، کە دەکرێت خوێندنەوەی قووڵ وجیاوازیان بۆ بکرێت.

هەڵبەت هەوڵێکیتر کە دوا هەوڵی قسەکردنی ئێمەیە، بەڵام هەنگاوێکی بوێرانەیە بۆ شانۆیەکی فێمێنیستی ئەویش شانۆگەری (ژنەکەی ئەو ماڵە) یە لە نووسینی داریۆفۆ و دەرهێنانی کارین باریستراند و نواندنی تەلار هیرانی بوو.

تەلار هیرانی لەم نمایشەدا لەفەزای داریۆفۆوە دەپەڕێتەوە بۆ شانۆیەکی ڕاگوزەر بەهۆی مەشقێکی زۆرەوە دەتوانێ بۆ کاتی پێویست سوودی لێ ببینێت، ئەوەش بۆ خولقاندنی پەیوەندیە

لەگەڵ بینەر، بۆ قسەکردن لە پرسیارە حەرامەکان، وەک گرفتەکانی سەراب ئەو خانمەی لەبەردەم هاوسەرەکەی هەیەتی لە کێشەی ئۆرگازم و نهێنی حەرامەکانی ناو ماڵ.

تەلار لەو ڕێگایەوە گرفتی ژنی کوردی لە ڕووپۆشکردن و شاردنەوە بە بوێریەکی زۆرەوە ڕووبەرووی بینەرانی دەکاتەوە، بۆ ئەوەی سەر لەنوێ بتوانێ ڕووبەرێکی کراوە بۆ پرسیاری تاپۆ کراو درووست بکات، ئەوە جگە لەوەی ئەو حالەتێک لەنامۆبوون درووست دەکات لەنێوان کارەکتەرە سەرەکیەکەو کارەکتەری لێبووک کە ژنێکیترە.

ئەو ڕەهەندە کۆمیدیەی تەلار بە مەرگەساتی ژنی داوە بەرەنجامی ئامادەکردنەوەیەتی بۆ تێکستەکەی داریۆفۆ چ لەڕێگەی هەڵگرتنی کارەکتەرەکانیترەوە یاخود لە هەندێک دەیالۆگ کە لە تێکستەکەی نووسەردا بوونی نیە، بەرەنجامی حالەتێکی مەشق و هەندێکجاریش لەدۆخی ڕاگوزەری ئەکتەر بەرجەستە دەبێت.

(ژنەکەی ئەو ماڵە) هەوڵێکی بوێرانەیە بۆ شانۆیەکی فێمێنیستی دوور لەو فۆڕمەی ئێمە بیرمان لێی کردۆتەوە، بەڵکو تەواوی تراژیدیای ماڵ ودۆزەخی ژن لەڕێگەی کۆمیدیاوە ڕووبەرووی ئێمەی بینەر دەکاتەوە، ڕووبەروو بوونەوەیەک ساتەوەختی خوڵقاندنی پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆیە بۆ حالەتێکی دیالەکتیکی نێوان ئەکتەرو بینەر بۆ ئەوەش فەزایەکی برێختی لەو پەیوەندیەدا دەبینینەوە کە برێخت لە ماتریالیزمی دیالەکتیکی مارکس وەریگرتووە، تەلار ئەو حالەتە برێختیە لە ئامادەکردنەوەی تێکستەکەدا لەسەر پرسیاری ڕاستەوخۆ لە بینەرەکانی درووست دەکات کە لەگەڵ کۆتایی نمایشەکە ئێمە ڕووبەرووی

کۆمەڵە پرسیارێکی خۆمان دەکاتەوە.. پرسیارکردن لەنهێنیەکانی ناخمان پرسیار لە رۆحی چەپێنراومان لە جەستەی حەرامان ئەوە دەنگێکی بە ئاگایانە بوو بۆ شانۆیەکی فێمێنیستی، کە بەتەنیا لەناو نمایشێکدا نەمایەوە، بەڵکو لەناو ئەزمونی دووەمیدا (میدیا) درێژەی بەخۆیداو دەکرێت وەک پڕۆژەیەکیتر بۆ هەوڵی شانۆیەکی فێمێنیستی کاری تیا بکرێت.
شانۆگەری میدیا ئیشکردنەوەیەکە لەناو تێکستێکی کلاسیکی، ئەوەش بەشداریکردنەوەی ئاگایی شانۆکاری کوردە بەوەی بۆ شانۆیەک کە هەڵگری خەونی ژن بێت، لەتێکستی کلاسیکیەوە سەر هەڵبدات، کە ئەو جۆرە هەڵبژاردنە توانای ئەوەی هەیە کێشەی ژنبوون لەهەڵچوونی سادەوە بگوازێتەوە بۆ پرسیاری شانۆیی.

ئاگایی شانۆکار لەتێکستی کلاسیکیدا

ئامادەبوونی ئاگایی شانۆکار لەناو تێکستی کلاسیکی پرۆسەی نووسینەوەی ئاگایە ڕەخنەییە.. ئاگاییەک ڕووبەرووی ساتە زەمەنیەکانمان دەکاتەوە بەوەی چۆن لەتەک تێکستی کلاسیکی کار دەکەینەوە؟ ئەو ڕووبەروو بوونەوەیە پەیوەستە بەو تێگەیشتنە میتۆدیەی شانۆکار دەیەوێت کاری تیا بکات، بۆیە ئەو دەمەی خانمە شانۆکار تەلار هیرانی لەبەردەم تێکستی میدیا دەیەوێ کارەکتەرو بونیادی زمان وئاستی دەیالۆگ بباتە سەر یەک ئەکتەر بۆ ئەوەی دوو ئاست لە گێڕانەوە بخوڵقێنێت، ئەو دەمە دەبێت ئەوە بزانین کە ئێمە خۆمان ڕووبەرووی سەرکێشی دەکەینەوە، کە مەترسیەکمان دەخاتە بەردەم بەوەی

ئاخۆ زەمەنی تێکست وئاستەکانی گێڕانەوەو بەشداریکردنی ئاگایی شانۆیمان بۆ تێکست توانای بەخشینی مانایەکی شکست نابەخشێت بە نمایش؟

ئەم پرسیارە لەڕێگەی خوێندنەوەی بونیادو پێکهاتە سەرەکیەکانی پرۆسەی خوێندنەوەی نمایشەکە ڕووبەرووی دەبینەوە، بەتایبەت لە دوو ئاستی گێڕانەوە کە ناویان دەبەین بە خودی شانۆکارو میدیای یۆرپیدس بەوەی ئەو یەکە هارمۆنیە چیە ئەو دوو کارەکتەرە بەیەکەوە دەبەستێتەوە، یەکەمیان کارەکتەرێکی ئاگایی ڕەخنەییە کە ئاگای لەتەواوی کارەکتەری دووەم هەیە، کارەکتەری دووەمیش شتێک نیە لەئێستادا بێت بەڵکو هەڵگری ڕووداوی ناو تێکستێکە کە تەواوی کارەکتەرو ڕووداوەکان بە دەوری ئەو دەسوڕێنەوە.

ئاستی یەکەم: ئاگایی گێڕەرەوە

هێشتا هیچ شتێک ڕووی نەداوە ئێمەی لەهۆڵی نمایشین چاوەڕوانی دەست پێکردنی شانۆگەریەکەین کەچی لەو دەرگایەی ئێمە تیایدا هاتینە هۆڵ تەلار هیرانی شانۆکاریش وەک ئێمە تیایدا دێتە ژوورەوە دیارە ئەو دوا کەوتوە، دەیەوێت پەیوەندیەک لەگەڵ ئێمە درووست بکات باس لە نمایشی میدیا بکات، لێرەوە تەلار دەبێتە گێڕەرەوەیەک کە پەیوەندیی بە کارەکتەرەوە نیە، هێندەی بوونی ئەو ئامادەبوونی شانۆکارێکە لەناو تێکستێکی شانۆیی ئەوەش وا دەکات تەواوی بیرکردنەوەی کارکردن لە شانۆو چۆنیەتی مامەلەکردن لەتەک پێکهاتەکانی وەکو ڕوناکی ومۆسیقا لەبەر چاوی ئێمەی بینەر ئەنجام بدات، ئەو کارەکتەری شانۆگەریەکە نیە، بەڵکو خودی شانۆکارە ڕاستەقینەکەیە, کە

وەک ئێمە پەیوەندیی بە میدیاوە نیە، جگە لەوەی لەڕێگەی نمایشکردنی ڕووداوەکانی تێکستەکەوە دەیەوێت بە میدیامان بناسێنێت ، بەبڕوای ئێمە ئەو تێگەیشتنە بۆ تێکست دیدێکی ناتەباو ئەزمونکاریانە بوو کە پێشتر لەتەک تێکستی کلاسیکی بەو شێوەیە ڕووبەرووی نەبووینەتەوە، ئەوە پڕۆسەیەک بوو بۆ وون نەبوون لەناو زەمەنی غەیبانی تێکستەوە، پڕۆسەیەکی تەئویلکاریانەی دەرهێنەر ئەنا پێتەر شۆنە، کە ئەکتەرەکەمان هەر ئەوەندەی دەچێتە سەر شانۆ لەجانتاکەی شانیەوە تەواوی موفرەدەکانی نمایشەکەی (دەرمان، هاوەن، پارچە قوماش، ماسک، کراسی سپی) دەخاتە بەر چاوی ئێمە، لەوەوە تێدەگەین کەرەستە شانۆییەکانی ئەو بریتین لەو شتانەی لەسەر مێزەکە دایدەنێت، ئەوەی دەمێنێتەوە پەیوەستە بە توانا دەنگی وجەستەییەکانی تەلارەوە، ئەوە سەرباری کورسیەک کە بە قوماشی ڕەش لەسەر شانۆ داپۆشراوە، ڕووپۆشکردنی کورسیەکە بە ڕەنگی ڕەش لەتەک پەردە ڕەشەکەی دواوەی شانۆ کە بەمەبەست نیە هێندەی پەیوەستە بە خاسیەتی هۆلەکەی بەرێوبەرایەتی شانۆ لەتەک جل وبەرگی شانۆکارەکەمان کە ئەو سێ ڕەنگە ڕەشە مۆتیڤێکی تراژیدیی دنیای میدیا دەخولقێنێتەوە.

ئاستی دووەم: میدیا وێنەیەکی بەرجەستەکراوی تێکست

گێڕەرەوە بە کارەکتەرێکیترمان دەناسێت ئەویش میدیایە کارەکتەرە سەرەکیەکەی ناو تێکست، ئەو وەک کارەکتەرەکەیتر لەناو ئێستاماندا نیە، بەڵکو کۆی ڕووداوەکانی بەدەوردا دەسوڕێتەوە، میدیای نەفرەتلێکراو دەبێت دەربکرێت لە نیشتیمان، ئەو تاوان دەکات بەڵام ئاگایی شانۆکار لەناو نمایش

ڕەوایەتی بەم تاوانە دەدات، وەک چۆن ئێمە ئازاد دەکات لەوەی چۆن سەیری ئەو ڕەوایەتیە بکەین، ئەوە ئێمەین کە تاچەند بەشداری لەو ڕەوایەتیە دەکەین، یاخود وەک فەزای تێکست بە گوناهبار سەیری دەکەین، بۆیە ئاستی دووەم نمایشت کردنی دنیای یۆرپیدسە لە فۆرمی گێڕانەوەی ئاستی یەکەمدا، بۆ ئەوەش پەنا دەباتە بەر چەند ماتریالێک کە ئینتیما بکەین بۆ تێکستی نووسەر، ماسک کە ڕۆڵی جۆنسۆن دەبینێت ئەو دەمەی دەیخاتە ڕووخساری توانانەوەی دەنگی میدیاو گۆڕینیەتی بۆ جۆنسۆن، دواتر بە داکەندنی ماسکەکە ئەو ماسکە وەزیفەی کارەکتەرەکەی ناو تێکست وون ناکات هێندەی تەلار دەبێت بە میدیا و ماسکەکەش بە جۆنسۆن، کە مۆتیڤێکی بەرزی ناو فەزای یۆرپیدس بەرجەستە دەکات، بەتایبەت لەڕێگەی ژەهرەکە کە لە هاوەنەکە دەیکوتێت ودەیپرژێنێتە سەر شاڵەکە.

لەوێشدا ئاگایی خودی شانۆکار وونکردنی یۆرپیدس نیە، بەڵکو گەڕانەوەیە بۆ تێکست، بۆیە لەسیاقی گێڕانەوەی ڕووداو دەری دەکات، دەیداتە یەکێک لەبینەرەکان تا ئەو شاڵەکە بەرێت، مەترسی لەوەدا بوو ئەو شاڵە لەناو بینەران وون ببێت، بەڵام کاتێک دەگاتەوە ئاستی بەرجەستەکردنی تاوان داوا لەو بینەرە دەکات کە شاڵەکەی پێبداتەوە.

یەکەی شانۆیی لە دوو ئاستی جیاوازدا

ئەو دوو ئاستەی ئێمە لەبارەی ئەم نمایشەوە دەست نیشانمان کردووە، دوو ئاستی جیاوازن یەکێکیان تەلاری شانۆکارەو ئەویتریش میدیای یۆرپیدس، بەڵام دەرهێنەرو ئامادەکاری تێکستەکە لەیەکەیەکی شانۆیی هارمۆنیدا دەیبەنە سەر هێڵێکی

پێکهاتەیی کە پەیوەست بێت بە چۆنیەتی بەرهەمهێنانی نمایشی شانۆیی، لەلایەک کە ئەکتەر بەتەنیا بەرجەستەی کارەکتەری تریش بکات لەپاڵ خۆی، وەک ئەو دیمەنەی میدیاو پاشای پیر کە توانا دەنگیەکانی تەلار وێنەی دوو کارەکتەری لەیەک چرکەساتدا بۆ دەخستینە ڕوو، کە لەدوانی یەکێکیان هەست بە بوونی ئەویتریش بکەین، ئەگەرچی ڕیتمی سەرەتای نمایش تا ساتەوەختی بەرجەستەکردنی کارەکتەری میدیا ساتەوەختی نزمبوونەوەی گوتارە، نزمبونەوەیەک وا دەکات لەگەڵ دانیشتنی گێڕەرەوە تواناکانی گوزارشت تەسلیمی دەسەڵاتی ووشە بن، بەڵام لەگەڵ ئینتیماکردن بۆ ئاستی دووەم نزمبونەوەی گوتار هەڵئەکشێت وڕیتمی شانۆکەش گۆڕانی بەسەردا دێت، کە ئەو یەکە شانۆییە هەردوو ئاستەکە بەوە دەست نیشان دەکات تەلار هۆڵەکە بەجێ بێلێت ودەنگی میدیاش لەسەر نەوایەکی تۆمارکراو سەر شانۆ داگیر بکات، ئەوەش جیاکردنەوەیەکی زەمەنی نێوان ئەو دوو ئاستەیە کە فۆڕمێکی جیاواز بە تێکستێکی کلاسیکی دەبەخشێت ئەویش بەشداریکردنی ئاگایی شانۆکارە لە تێکستی کلاسیکیدا.

مانای سێیەم لەپرۆسەی دەقئاوێزان

ئەگەر ئێمە بە تێکستێکی چیخۆف بە مۆنۆدراما ئاشنا بووین، ئەوا گەزیزە لەدواین هەوڵی خۆیدا ئەو تێکستە دەکاتەوە بە رووبەری ئەزموونێکی تری ئەو شانۆیە کە دەتوانین خاسیەتی شانۆی گەزیزە بەتەواوی بناسین وەک هەوڵێکی فێنمێنیستیانە لە شانۆدا کە بەقسەکردن لەو نمایشە دەکرێت ئێمەش لەتوێژینەوەکەمان سیماکانی ئەو شانۆیەمان بەتەواوی

بۆ ڕۆشن بووبێتەوە، چونکە ڕووبەروو بوونەوەیەکە لەگەڵ چیخۆف و بەگژداچوونەوەیەکیتری گوتاری نێرسالاریە لە شانۆدا، کە ئەوەش ئیشکردنەوەیە لەڕووبەرێکی کەشف نەکراو بۆ مانای سێیەم لە پرۆسەی دەقئاوێزاندا، چ لەتەک ئیشکردنەوەی بۆ چیخۆف یاخود ئیشکردنەوە لەسەر مانا ڕەگەزیەکانی تێکستەکەی چیخۆف و نمایشی (وەک قەقنەس دەسووتێم)

هەڵوەستەکردن لەسەر نمایشی (وەک قەقنەس دەسووتێم) رووبەروو بوونەوەی وەرگرە لەبەردەم مۆنۆدرامایەک لە ئەزمونی دەقئاوێزانەوە پرۆژەی شانۆیەکی فیمێنیستی لەخۆیدا هەڵدەگرێت، ئەوەش دەرگای فرە خوێندنەوەیی و تێڕامانی جیاوازمان بۆ دەکاتەوە.. بۆ ئەوەش پێویستمان بەوە دەبێت لەتەواوی رووبەرو پێکهاتەکانی گوتاری نمایش بوەستین.

لەم دەقەدا شانۆکار بەرەو خودی خۆی دەگەڕێتەوە خانمە ئەکتەرێکی بە ساڵا چوو دوای ئەزموونێکی درێژ لەگەل شانۆ سەرەنجام بینەران فەرامۆشی دەکەن و بەرەو لەبیر چوونەوە دەروات، ئەوە لەساتێکدا ئەو رۆژگاری هەرەتی لاویش ئەو دەمەی لەسەر شانۆیە ئەوەی بینەر لەوی دەوێت قەبووڵکردنی نیە وەک ئینسان، بەلکو قەبووڵکردنیەتی وەک ئەکتەرێک بۆ نەستی کۆمەڵی. بۆیە گرفتی گەورەی کارەکتەرەکە لەگەل خۆشەویستەکەیەتی کە نەک بیر لەوە ناکاتەوە ماڵێک عەشقەکەیان کۆ بکاتەوە تەنانەت ئامادە نیە بێتە سەیرکردنی شانۆگەریەکانیشی.

کارەکتەری سەرەکی نمایشەکە رووبەرووی کێشەو گرفتی تایبەت ئەبێتەوە کە ئەتوانێ خۆشەویستی بە بینەرانی ببەخشێت،

بەلام کەس ئەو خۆشەویستیە بەو نابەخشێت، بۆیە ئەو دەمەی بەرەو پیریش هەنگاو دەنێت هەست بە تەنیاییەکی سەخت دەکات، تەنیاییەک کە شانۆی لەدەستچووەو ئەوەی بۆ ئەو ماوەتەوە تەنیا یادەوەریە.. یادەوەری ڕۆژانی گەنجی کە بریتیە لە شوناسی ئەوی ئەکتەر.

ئێمە لەبەردەم ئەو دەقەدا، شانۆگەری گۆرانی ماڵئاوایی چیخۆف دەکەوێتە خەیالمانەوە بۆیە ئەو دەمە پرسیاری ئێمە پرسیارە لە شوناسی شانۆکار ئایا ئەوانەی چیخۆف بە ئازاری ئەکتەری پیاوی دەزانێت گەزیزە ئەو ئازارە دەگۆڕێت بۆ ئەکتەری ژن؟ ئەوەش ئەو پرسیارەیە لەو نووسینەدا هەوڵ ئەدەین نهێنیەکانی بخەینە ناو پرۆسەی گومانەوە

تاکە ئەکتەری نمایشەکە لە فەزای ماڵێکی بەتاڵ ڕووبەڕووی تەکنیکە تایبەتیەکانی نواندنی خۆی دەبێتەوە، لەڕێگەی دەنگ و جولەی جەستەوە دەیەوێت گوزارشت لە ڕۆحی تێکست بکات و بچێتە ئەودیو ماناکانی ووشەوە.

دیاری عومەری ئەکتەر لەم نمایشەدا سەرەتا وەک ژنێکی بەساڵا چوو دەیبینین کە لەو ساتەوەختە پیر بوون زەمەنی ئێستای ئەوە، ئەو هەوڵ دەدات لەریگەی جولەو دەنگەوە گوزارشت لەو ساتەوەختە زەمەنیەی کارەکتەر بکات هەرچەندە لەهەندێک باردا دەنگ ئەو دوو زەمەنە لەدەستی ئەکتەر دەسەنێتەوەو دەیداتەوە بە زەمەنی نمایشەکە

ئەگەر بیانوی دیدی دەرهێنان ئەوە بێت کە زەمەنەکان کۆی مێژووی کارەکتەر بنیات دەنێن، ئەوا لەڕوویەکی تردا ڕاستیەک هەیەو دەشاردرێتەوە کە ئەکتەر لەناو زەمەنی ئینتیما بۆ

کراو دەبێت هەلگری رۆحی کارەکتەر بێت هەرچەندە ئەو بە پەیوەندیکردن بە بینەرو دۆزینەوەی پرسیارە شاردراوەکەی کە خۆشەویستەکەی لەهەرەتی لاوی چی لەو دەویست لەوێوە ئیدی ئەو کارەکتەری نمایشەکە نیە، بەلکو کارەکتەری سێیەمە لەراستیدا ئەتوانین بلێین دیاری عومەر خۆیەتی، واتە نە ئەکتەری ناو یادەوەری تیکست و نە خانمە بە سالا چووەکەی تەمەنە ئەگەرچی ئەو لەرێگەی ڕاگوزار لەگەل بینەر بە بوێریەکەوە رەفتار دەکات، ئەو بوێریە لەلای کارەکتەرەکە وونە بەلام خودی ئەکتەری راستەقینەکەمانە بەرجەستەی دەکات.

دەرهێنەر لە شانۆیەکی ڕوتدا کە ماتریالەکانی بریتین لە چوار چوارچێوە کە پێشەکەیان لەشێوەی ئاوێنەیە لەگەڵ تەنافێکی جل هەڵواسین کە جل وبەرگی ئەکتەرەکەی پێ هەڵواسراوە.

شوێن بریتیە لە ئاڵوگۆری زەمەنی ئەو دەمەی ئێمە لە زەمەنی هەنووکەییداین شوێن دەبێت بە ماڵ، ئەو کاتەشی بەرەو یادەوەری کارەکتەر دەگەڕێینەوە شوین دەبێتە هۆلی شانۆ، بەواتای کارەکتەرەکە کۆی ژیانی بریتیە لە هۆڵی شانۆ و ماڵ، هۆلی شانۆ بەواتای ئامادەبوونی خود و ماڵ چاوەروانیەکە بۆ قەدەری مەرگ.

دەرهێنەر لەم ڕووبەرە کراوەیەدا دەیەوێت ئەکتەر لەتەک ماتریالەکانی گوزارشت لەو دیدە تراژیدیەی ناخی کارەکتەر بکات، بۆیە چوارچێوەکان چەندین وەزیفەی جیاواز وەردەگرن (باخچە.. گۆڕ.. دەرگا.. کورسی) ئەوەش چربوونەوەی ماتریالە بۆ دەلالەتی جیاواز کە یەکێکە لە فرە دەلالەتی بە ماتریالێک کە بە خاڵێکی گرنگی ناو نمایشەکە دادەنرێت لەپاڵ ئەوەدا دەیەوێت

ئەکتەر جگە لە دەربرینە دەنگیەکان دوو توانای تەکنیکی تر بخاتە پانتایی ماڵ و هۆلی شانۆکەوە ئەویش شینێکە کە زیاتر لەڕێگەی هۆرەی هەورامی و ئەویتریش هەندیک جولە لەپشت ماتریالەوە کە ئەکتەر لەرێگەی درێژکردنەوەی قاچەکانی دەریدەخات
هەلبەت هەرچی سەبارەت بە و سیستمە کەرنەڤاڵیەی دەنگیە بوو کە دیاری بە توانایەکی بەرزەوە بەرجەستەی دەکرد کە گوزارشت لە شینێکی خودگەرایی شانۆکاری کورد دەکات، بەلام گرفتەکە لەوەیە چی دەنگ دەجولێنێت ئەو دەیویست جولە بۆ دەنگ رەسم بکات، لەکاتێکدا ئامادەبوونی هێزی دەنگ دەبێت ئەکتەر بجولێنێت نەک بە پێچەوانەوە.
هەرچی سەبارەت بە هەندێک جولەی ئەو دیو ماتریالە دەشێت پێچەوانەی وەزیفەی ماتریال بووبێت، ئەگەر ماتریالی وەکو چوارچیوەکان زۆرترین دەلالەت بەخۆوە دەگرێت، بەلام ئەو جولانە وەک جۆرێک لە زیادرەویی لەشێوەی ئامادەبوونی جەستە دەخرێتە روو، کە تەنیا بەمەبەستی خولقاندنی جۆرێک سەرسامی درووست کردنە کە هیچ کاریگەری لە پرۆسەی نمایش نیە، بەلام لەپال ئەوەدا ئەگەر هاوکێشەی نمایشی کوردیی زۆرجار بریتی بیت (دەق+ دەرهێنەر+ ئەکتەر) ئەوا گەزیزە لە پیناو فراوان بوونی گوتاری نمایش ئەو هاوکیشەیەی کردووە بە (دەق+ ئەکتەر+ دەرهێنەر) ئەوەش شتێکی هەرەمەکیانە نیە، بەلکو بەرەنجامی کارکردنیەتی لە شانۆی مۆنۆدرامی کە ئەکتەر دەکاتە کەناڵی پەیوەندیی نیوان دەق و دەرهێنەر.
بۆیە ئەگەر لە مۆنۆدرامای پێشووی گەزیزە (پالتۆکەی میر) کە خۆی ئەکتەر بوو بەهۆی ئەکتەر بوونی خۆی نەیتوانی زاڵبێت

بەسەر هەندیک ئیشکالیەتی شوین، بەلام لەم نمایشەدا چونکە خۆی دەرهینەرەو ئەکتەر نیە ئەو ئیشکالیەتانە چارەسەر دەکات. نمایشەکە شانۆیەکی مۆنۆدرامی بوو بەواتای تاکە ئەکتەرێک دەیویست ئینیتما لەناو ئەو دوو زەمەنە بکات، زەمەنی ئێستاو زەمەنی یادەوەری گێڕانەوە لە ئێستادا بەرجەستەکردنی زەمەنی یادەوەری بوو هەڵبەت ئەزموونی گەزیزە لەتەک ئەم شانۆیە ئەزموونێکی جدیە بەهۆی ئەوەی لەرێگەی مەنەلۆژی ناخی کارەکتەرەوە دیدی کۆمەلایەتی بۆ گرفتەکانی کۆمەڵگاو ژن بەتایبەتی دەخاتە ڕوو، بەلام ئەمجارە ئەو دیدگایە دەبەخشێتە ئەکتەرێکیتر تاوەکو بتوانێ بە تەواوی بەسەر بونیادو جومگە سەرەکیەکانی نمایشەکە زاڵ بێت.

ئێمە تاکە ئەکتەرێک لەسەر شانۆ دەبینین ئەکتەرێک هەر لەسەرەتاوە دەیەوێت بە چیرۆکی ژیانی خۆی ئاشنامان بکات، ئەگەر ئەو کارەکتەرە لە دۆخێکی دەروونی سەختدا نەبێت، دەبێت بپرسین ئەو قسە بۆ کێ دەکات چونکە دەربرینی مەنەلۆژ زادەی دۆخێکی نەستی مرۆڤەن ئەوەش یەکێکە لە خاڵە جەوهەریەکان کە بەهۆی ئەزموونەکانی پێشووی لەتەک مۆنۆدراما بۆیە دەزانێت ئەگەر تەواوی نمایشەکە لەناو یادەوەری کارەکتەر بوایە ئەوسا هیچ ڕەوایەتیەک وەرناگرێت کە خاوەنی مەنەلۆژی کارەکتەر بین، ئەوەش بە بروای ئێمە لایەنێکی گرنگە بۆ کاری مۆنۆدرامی.

نووسینەوەی دەق بەرەنجامی پرۆسەی دەق ئاوێزانە لەتەک دەقێکیتردا ئەویش شانۆگەری (گۆرانی ماڵئاوایی) چیخۆفە، ئەو پرۆسەیە بەچ مەبەستێک ئەنجام ئەدرێت؟ ئاخۆ مەبەست لە

گۆرینی کارەکتەرێکی پیاوە بۆ ژن؟ ئاخۆ گەزیزە دەیەوێت بلێت خەمەکانی شانۆکار خەمی ژنن نەک پیاو؟ بۆ ئەوەی باشتر بتوانین بگەرێینەوە سەر پرسیارەکانمان با پێناسێکی خێرای دەقئاوێزان بکەین.

دەقئاوێزان بریتیە لە پەیوەندی نێوان دەقێک لەگەڵ دەقێکی تر, یان لەگەڵ چەند دەقێک, ئەوەش دەق دەکات بەسێنتەرێک بۆ پەیوەندیەکی دیالەکتیکی, کە دەق دابڕاو نییە لە دەقەکانی بەر لەخۆی, بەڵکو لە گفتوگۆی نێوان دەقەکاندایە, بەڵام دەقە نوێیەکە لەناو ئاگاییەکی مێژوویدا دەجوڵێتەوە, کە ڕەهەندێکی ئەبستمولۆژی پێدەدرێت, ئەوەش دەق وەک زانستێکی سەربەخۆ سەیردەکات, بۆیە بە بروای ژۆلیا کریستیڤا دەبێت دەقە نوێیەکە وا لە زمان بکات تواناتی کارکردنی هەبێت لەسەر مادییەت بۆ ڕێگەی پەیوەندیی و تێگەیشتن لە کۆمەڵگا، ئەوەش نابێت بۆ نووسەری دووەم ببێت بە کارێکی نامۆ لەسەر زمان.

لێرەوە تێبینی ئەوە دەکەین پرۆسەی دەقئاوێزان لەم نمایشەدا پرۆسەیەک نیە لەتەک کۆمەڵە دەقێکیتردا، بەڵکو پرۆسەیەکە لەتەک تاکە دەقێک بە ئەنجام دەگەیەنرێت، ئەویش لێرەدا بە دەقی یەکەم و دەقی دووەم ناو دەبەین.

دەقی یەکەم.. دەقی چیخۆف لە (گۆرانی ماڵئاوایی) و دەقی دووەم.. دەقی گەزیزە لە (وەک قەقنەس دەسووتێم) ستراتیژیی پشت ئەو پرۆسەیە لابردنی کێشەی ڕەگەزیە بەوەی ئەوە تەنیا ئەکتەرێکی پیاو نیە هەڵگری خەمی شانۆیە، بەڵکو لە دەقی دووەمدا دەبینین ژن بەهەمان شێوە هەڵگری هەمان خەمە، گۆڕینی ئەو کارەکتەرە بۆ ژن گۆڕینی رەهەندێکی ڕەگەزیە بۆ رەهەندێکی مرۆیی، بەڵام

ئەو ڕەهەندە لەڕێگەی ژنەوە بەرجەستە دەکرێت.
دەقی دووەم دەیەویت ڕووبەرێکیتر بە دەقی یەکەم ببەخشێت کە جیا لە ڕەهەندە مرۆییەکەی ڕووبەرووی مانای سێیەممان دەکاتەوە، لێرەدا مەبەستمان لە مانای سێیەم مانایەکە لەو دیو دەقی یەکەم و دەقی دووەم، مانای سێیەم بەرەنجامی نمایشە شانۆییەکەیە، کە ئەکتەرەکەمان لەسەر شانۆ بەرجەستەی دەکات، بەتایبەت کاتێ دێتە ناو بینەران ڕەهەندی دەقی دووەمیش جیدێلێت بەتایبەت لەساتی پرسیارکردن لە بینەر بۆ مەبەستەکانی خۆشەویست و دواتر بەرجەستەکردنی وێنەی ئەویتر لەڕێگەی چەپلەو فیکە لێدانەوە مانایەکە لەبنەماوە لە دەقی یەکەم هاتووە کە هەموو چەپلە بۆ ڤاسیلی لێدەدەن، بەلام کەس ئەو پیرە ناباتەوە ماڵەوە، وەک چۆن کاتێ داوا لە خۆشەویستەکەی دەکات شووی پێبکات پێی دەلێت "واز لە شانۆ بێنە" لە دەقی دووەمدا ئەو دێرە بەجۆرێکیتر ئیشی تیا دەکرێتەوە بە خانمە ئەکتەرەکە دەوترێت "تۆ شووت بۆ چیە ئەی تۆ شووت بە شانۆ نەکردووە"
بەڵام مانای سێیەم مانایەکە لەدەرەوەی ڤاسیلی و لەدەرەوەی کارەکتەری دەقی دووەمە، مانایەک هەڵگری زەمەنی نمایشە، کە خەمی کارەکتەری ناو تێکستێکی شانۆیی نیە، بەڵکو خەمی خودێکی شانۆییە، ئەو دەمەی دیاری دێتە ناو بینەران ئەوە تێگەیشتنێکی زۆر لاوازە ناوی بەرین بە لابردنی دیواری چوارەم و تیۆری نامۆبوون، بەڵکو ئەو هاتنە بەشداریکردنی ئاگایی وەرگرە لە نێوەندێکی شانۆیی کە خەسڵەتی بێدەنگی تیا بگۆرێت بە پرسیار لە ڕیتمێکی مۆنۆدرامیەوە دەیگۆرێت بۆ شانۆیەکی ژۆرنالیستی، بەڵام زوو بە ئاگامان دینێتەوە لەڕێگەی

چوونەوە سەر شانۆ.
لەدیدی دەرهێناندا دەشێت ئەوە خەوشێک بێت بەهۆی ئەوەی مەنەلۆژ بەرەنجامی جۆرێک لە بێئاگایی کارەکتەرە، بەڵام کاتێ ڕیتمێکی ژۆرنالیستی وەردەگرێت، واتە لەحالەتێکی نەستیەوە دەپەرێتەوە بۆ ئاگایی کارەکتەر، هەرچەندە هاتنی ئەکتەرەکەمان بۆ لای ئێمەی بینەر هاتنی کارەکتەرەکە نەبوو، بەقەد ئەوەی هەڵگری خەمی کارەکتەرەکە بوو، خۆی بە بەشێک لە کارەکتەرەکە دەبینی، واتە چەمکی (خود) ی بۆ کارەکتەرەکە تێکدەشکاند و لەشوێنیدا (ئێمە) ی شانۆکاری بەرهەم دەهێنا.
ئەگەر ئەم نمایشە لە دیدێکی فێمێنیستیەوە بخوێنینەوە ئەوا پرۆسەی خوێندنەوە رەخنەگرتنە لە گوتاری ئەنتلجنسیای کوردیی بەوەی ئەو نوخبەیەی پێی دەوترێت شانۆکاری کورد نوخبەیەکی نێرانایەو هەڵگری عەقڵیەتێکی دواکەوتووی ناو پاشخانی کۆمەڵایەتیە.
بۆیە ئێمە یەک ئەکتەر دەبینین ئەویش ژنە، پیاوەکان هیچ نین، جگە لە دەنگی یادەوەری ئەوان بیرچوونەتەوە.. بوونەتە دێوەزمەو خەیاڵ خەونێکی لەدەستچوو، بوون ئەوەی نەمری تیا ماوەتەوە گوتاری ژنبوونە.
ئەو یاخی بوونەی کارەکتەر بەرەنجامی ئیشکردنێکی درێژخایەنی گەزیزەیە بۆ شانۆیەکی فێمێنیستی، شانۆیەک بنەماکانی لەنووسینی دەقەوە بنیات دەنێت و دواتر دەیەوێ لەدیدی دەرهێنان ئەو کێشەیە لە ناو ماڵی کوردیی رووبەرووی گرفت بکاتەوە، سەرەنجام تێدەگەین ماڵ بۆ خۆی گەورەترین گرفتە ئێمە کارەکتەری نمایشەکەمان لە رابردوودا خوازیاری ئەوەیە ماڵێکی هەبێت تا مانای زیندەگی تیا بدۆزێتەوە، بەڵام لە

کۆتاییدا ئامادەبوونی ئەو لەماڵ ئامادەبوونی ژنە لەناو رووبەری تەنیایی.
ئەوەش دەرگا بۆ پرسیاری تاک و ماڵ دەکاتەوە بەوەی لەدایکبوونی فەرد لەماڵدا وابەستەی پەیوەندیە کۆمەلایەتیەکانە یاخود بە یاخی بوونی مرۆڤە لە ماڵ؟
بۆ ئەوەی بگەین بە وەلامی ئەو پرسیارە گەزیزە درک بەتراژیدیای ئەخلاقی ماڵ دەکات کە خەونی یادەوەری بووە بە حەقیقەتی وەهم، بەلام حەقیقەتێک کۆی مێژووی شکست و تراژیدیای تیا دەگێڕدرێتەوە، تەنانەت مێژووی ئەزموونی کاری شانۆیش لەناو هۆلی شانۆ ناگیردرێتەوە، بەلکو لەناو ماڵ دەگێردرێتەوە.. ئەوەش ئەو حەقیقەتەیە کە ئەکتەرەکەمان سەر شانۆ جێدێلێت و دێتە ناو مەجلیسی دانیشتنی ئێمە بەواتای گواستنەوەی پرسیارەکانی شانۆیە بۆ ناو کایە کۆمەڵایەتیەکان کە دواجار وێنەکان خیرا بەربەرچاوی ئێمە تێدەپەرن، لەناو ماڵدا باخ ئەبینین ژووری نووستن وگۆرستان لەناو ماڵ ئەبینین.. کە لەرێگەی چوارچێوەکانەوە درووست ئەکریت، ئەوەش پێمان ئەلێت ماڵ بۆخۆی لەکۆتاییدا خودی گۆڕستانەکەیەو چاوەروانی مەرگی تیا ئەکەین، مەرگێک چەندە ئێمە تەسلیمی نەبین دواجار ژیان تەنیا بریتیە لە یادەوەری وەک ئەو سەرینەی لە گولی بینەران درووست کراوە، هەموو شتێک ئەوەستن ئەبن بە یادەوەری.. بۆیە بە یادەوەری بوون زەمەنی ئینتیما کردنی کارەکتەرەکەمانە بۆ ماناکانی جوانی کە جوانی بریتیە لەبیرکردنەوە لە یادەوەری بیرکردنەوەیەک کە ئێستامان توانای ئەوەی نیە وابکەین یادەوەری لەبیر بکەین.

پەراوێزو سەرچاوەکان:

(1) الحچور المرئی- عواد علی، دار المدی للپقافه والنشر, الگبعه الاولی 2008, ص 229

(2) رەخنەگرتن لە مۆدێرنیتی.. نیهاد جامی, سەنتەری روناکبیری هەتاو, ژمارە (14) کوردستان 2006, لا 100

(3) نحو نڤریه لمسرح المرأه.. سوزان أ. باسنت ماجوایر, ترجمه سناو صلیحه, التفسیر والتفکیک والایدیولوجیه, الهیئه المصریه العامه للکتاب 2000, ص137

(4) هەمان سەرچاوە، لا 137

(5) الحچور المرئی- عواد علی، دار المدی للپقافه والنشر, الگبعه الاولی 2008, ص 149

(6) المسرح النسوی السویدی.. عصمان فارس، الحوار المتمدن، العدد (2865) 22-12-2009

(7) هەمان سەرچاوە

(8) المسرح النسوی حرکه احتجاج وتجریب، أنیتا سینغ، ترجمه: سناو عرموش، ملحق پقافی جریده الپوره (دمشق) 2012-2-14

(9) الحچور المرئی.. عواد علی، دار المدی الگبعه الاولی 2008، ص 158

(10) بەپێی ئارگومێنتە مێژووییەکان نەرمین ناکام یەکەم ئافرەتی کوردە لەساڵی 1958 لەسەر شانۆ دەرکەوتبێت

(11) گوتاری رەخنەی شانۆی کوردیی.. نیهاد جامی، یەکێتی نووسەرانی کورد، لقی کەرکوک.. چاپی یەکەم 2010، لا 66

(12) رەخنەگرتن لە مۆدێرنیتی.. نیهاد جامی, سەنتەری روناکبیریی هەتاو, کوردستان 2006، لا 24

(13) سەبارەت بە تێکستە شانۆییەکانی گەزیزە بەتایبەت لە بارەی (تورەبوونی تابلۆیەک وژنانی شارەکەم و هەناسەکانی ڕیگاو جەنگی ژوورەکان) توێژینەوەیەکی تایبەتمان هەیە بەناوی: گوتارو جەستە وەک دوو چەمک لە شانۆی گەزیزە.. گۆڤاری شانۆکار ژمارە (5) ی 2009 لا 63

(14) گووتاری ئەزموونگەری لە ڕەوتی شانۆی کوردیدا.. دانا ڕەووف، چاپی یەکەم سوید، 1995، لا 88

(15) الارجوانه الحمراو.. یاسین النصیر, کتب سردم العربی.. السلیمانیه 2008، ص 84

(16) دارتووەکەی گەزیزەو سەرەتاکانی شانۆیەکی ئەزموونگەری.. دانا رەئوف.. شانۆکار، ژمارە (5) ی 2009، لا 63

(17) گوتارو جەستە دوو چەمک لە شانۆی گەزیزە.. نیهاد جامی، شانۆکار ژمارە (5) ی 2009، لا 64

(18) دارتووەکە.. یاسین النصیر، وەرگێڕانی (کاردۆ) شانۆکار ژمارە (5) ی 2009، لا 54

(19) فرمێسک مستەفا: دەرهێنان کاری من نیە خۆشم بە دەرهێنەر نازانم هێندەی بە ئەکتەر، شانۆکار ژمارە (8) لا 118

(20) سوور بوونی گەزیزە عومەر لەسەر شانۆیەک کە زادەی خەون و بیرکردنەوەی ژنی کورد بێت کە خۆی ڕابەرەو ئاڵا هەڵگری ئەو شانۆییە، بۆیە لە 3-7/4/2011 هەوڵی بە ئەنجامگەیاندنی فێستڤاڵێکی تایبەت بە شانۆی ژنداو ئەوە بوو بە هاوکاری و هەماهەنگی رۆشنبیریی سلێمانی فێستڤاڵی گوڵە مێخەک تایبەت بە مۆنۆدراما بۆ ژنان سازکرد، کە خانمانی شانۆکار کۆمەڵە هەوڵێکی مۆنۆدرامای ژنیان تیا بەرجەستە کرد.